

MIROSLAV HOLUB

POEZIE

10

Miroslav Holub

NAOPAK

BÁSNĚ

O knize

Naopak (1982), jubilejní desátá autorova sbírka začíná „stručnými úvahami“, pokračuje velkým tématem Minotaura a končí oddílem filozofických básní „o původu věcí“.

O autorovi

MIROSLAV HOLUB

(13. září 1923, Plzeň–14. července 1998, Praha)

byl český básník, prozaik, esejista, překladatel.

Narodil se v rodině právníka, dlouholetého zaměstnance plzeňského ředitelství státních drah; rozhodující intelektuální vliv na Holuba měla ovšem matka, středoškolská učitelka jazyků. Jeho první manželkou byla herečka Věra Koktová. Syn Radovan Holub (* 1949) je filmový žurnalista. – Obecnou školu a klasické gymnázium Holub vychodil v rodišti. Maturoval v roce 1942 a do konce války pracoval jako pomocný dělník ve skladu řeziva a na překladovém nádraží. (Od

roku 1944 se datují jeho první pokusy o básnickou tvorbu, inspirované francouzskou poezií v překladech Karla Čapka a surrealismem Vítězslava Nezvala.) Roku 1945 se v Praze zapsal na Přírodovědeckou fakultu, 1946 však přestoupil na Lékařskou fakultu UK (MUDr. 1953). Při studiích byl zároveň (1945–1952) pomocnou vědeckou silou v Ústavu pro filozofii a historii přírodních věd řízeného prof. Otakarem Matouškem, jehož semináře také navštěvoval. Docházel i na přednášky z logiky, filozofie a literární historie. Působil ve vysokoškolské organizaci Mladá generace československých přírodovědců. V letech 1953–1954 pracoval jako patolog v pražské nemocnici na Bulovce, odtud přešel do Biologického (později Mikrobiologického) ústavu ČSAV, kde se věnoval především imunologii. V roce 1970 byl z politických důvodů propuštěn, po krátké době však přijat do nově založeného Institutu klinické a experimentální medicíny (IKEM) v Praze-Krči. Výsledky svých výzkumů z oblasti imunologie publikoval od roku 1958 doma i v zahraničí v řadě vědeckých studií i rozsáhlejších knižních publikací. Dosáhl hodnosti CSc. (1958), DrSc. (1991) a doktorátu honoris causa na univerzitě v Oberlinu (USA, 1985). V 60. letech a znovu od konce 70. let hojně cestoval či hostoval v zahraničí, povětšinou s cíli vědeckými, též však literárními (mj. navštívil Anglii, SRN, Francii, Irsko, Řecko, Čínu, Indii, Izrael, Austrálii, Mexiko). Jako vědec i literát často a dlouhodoběji pobýval v USA (1962, 1963, 1965–1967, od konce 70. let pravidelně každý třetí rok).

Bibliografie:

Beletrie: Denní služba (BB 1958); Achilles a želva (BB 1960); Slabikář (BB 1961); Jdi a otevři dveře (BB 1961); Studie k problémům poezie (B 1962, tisk k 10. výročí Literárních novin); Kam teče krev (BB 1963, s fotografiemi J. Paříka); Zcela nesoustavná zoologie (BB 1963, k fotografiím K. Příbyla); Tak zvané srdce (BB 1963); Anděl na kolečkách (básnický cestopis, 1963; rozšíř. 1964); Tři kroky po zemi (sloupky, EE 1965); Ačkoli (BB 1969); Žít v New Yorku (E cestopis., 1969); Beton (BB 1970); Události (BB

1971); Stručné úvahy (BB 1971, sazba rozmetána); Naopak (BB 1982); Interferon čili O divadle (BB 1986); K principu rolničky (sloupky, 1987); Maxwellův démon čili O tvořivosti (EE 1988); NE patrně NE: Zcela malá knížka nadávek, zákonů, odkazů apod. (BB, aforismy, 1989); Skrytá zášť věku (sloupky, 1990); Syndrom mizející plíce (BB 1990); O příčinách porušení a zkázy těl lidských (EE, sloupky, 1992); Ono se letělo (vzpomínkové EE, BB 1994); Aladinova lampa (cestopisné PP, 1996); Narození Sisyfovo (1998).

Souborné vydání: Spisy (vychází od roku 2003 v nakladatelství Carpe diem, z plánovaných čtyřech svazků vyšly dosud tři: Básně, 2003; Cestopisné prózy, 2003; Eseje a sloupky, 2005; ed. M. Huvar).

Výbory: Anamnéza (1964); Sagitální řez (1988); Model člověka (slovensky, Bratislava 1990, ed. J. Kolenič); Lepší role už nedostaneme (2000, ed. M. Huvar, obsahuje CD se záznamem recitátorských, hudebních a divadelních interpretací Holubovy poezie, k omezenému počtu výtisků přiloženo též DVD se záznamem inscenace Holubových básní v divadle poezie Regina Břeclav); Časoprostor (2002, ed. V. Justl).

Ostatní: New York (1966, text ve fotografické publikaci E. Fukové, M. Novotného a M. Šechtové).

(Zdroj: Slovník české literatury po roce 1945)

Miroslav Holub

Naopak

2014

Knihu nabízíme rovněž v aplikaci CARPE DIEM ONLINE.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani její část nesmí být publikována, uchováována v rešeršním systému nebo přenášena jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez předchozího souhlasu nakladatelství.

No part of this may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems, without permission in writing from the author. The only exception is by a reviewer, who may quote short excerpts in a review.

© Miroslav Holub – dědicové c/o DILIA, 2014

Foto © Michal Huvar, 2014

© Carpe diem, 2014

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

978-80-7487-073-6 (ePub)

978-80-7487-074-3 (pdf)

Stručné úvahy

Stručná úvaha o kočkách rostoucích na stromech

Když ještě byly valné hromady krtků a když ještě krtkové lépe viděli, stalo se, že se krtkům zachtělo vědět, co jest nahoře.

I zvolili komisi k zjištění, co jest nahoře.

Komise vyslala bystrozrakého, rychlonohého krtka. Ten pak, opustiv matku rodnou prst, spatřil strom a na něm ptáka.

I byla utvořena teorie, že nahoře rostou ptáci na stromech. Avšak některým krtkům se to zdálo příliš jednoduché. I vyslali dalšího krtka zjistit, zda rostou ptáci na stromech.

V té době byl již večer a na stromě vrískaly kočky. Na stromě rostou vrískající kočky, oznámil druhý krtek. I povstala alternativní teorie o kočkách.

Dvě protichůdné teorie nedaly spát staršímu neurotickému členu komise. I vylezl se podívat sám.

Tehdy však už byla noc a tma jako v pytli.

Ani tak, ani onak, oznámil ctihodný krtek.

Ptáci a kočky jsou optické klamy, vyvolané dvojlomem světla. Ve skutečnosti nahoře

Je totéž co dole, jen hlína je řidší a horní kořeny stromu něco šeptají, ale jen docela málo.

A na tom zůstalo.

Od těch dob krtkové zůstávají pod zemí,
neustavují komisí a
nepředpokládají existenci koček,

A když, tak jen docela málo.

Stručná úvaha o přesnosti

Ryby

vždycky táhnou přesně tam a přesně tehdy,
jakož i
ptactvo má vestavenou přesnou časomíru a
zeměmíru.

Lidstvo pak,

ochuzeno o pudy, vypomáhá si činností
vědeckovýzkumnou. K její podstatě odnáší se
tento příběh.

Jistému vojínu

bylo vypáliti z děla vždy v šest večer přesně.
Činil tak, jsa vojínem. Když byla zkoumána
jeho přesnost, uvedl:

Řídím se

naprosto přesným chronometrem, který chová ve
výkladu
hodinář dole ve městě. Každý den v sedmnáct
čtyřicet pět nařídím podle něho své hodinky a
ubírám se na kopec, kdež dělo stojí připraveno.
Přesně v sedmnáct padesát devět dojdu k dělu
a přesně v osmnáct vypálím.

I shledáno,

že tento způsob vypálení jest naprosto přesný.
Jen onen chronometr bylo ještě prověřiti. I
dotázán hodinář, dole ve městě, po přesnosti
onoho stroje.

Ó, pravil hodinář,

tento přístroj je z nejpřesnějších vůbec. Představte si,
už od let se tu přesně v šest střílí z děla.
A já každého dne pohlédnu na onen chronometr,
a on vždy ukazuje přesně šest.

Tolik o přesnosti.

A ve vodách táhnou ryby a z nebes ozývá se
šumění křídel, zatímco

Tikají chronometry a hřmí děla.

Stručná úvaha o mapách

Albert Szent-Györgyi, jenž toho věděl dost o mapách,
podle nichž se ubírá kamsi život,
vyprávěl tento příběh z války,
skrze něj se ubírá kamsi historie:

Z malého maďarského oddílu v Alpách vyslal mladý
poručík

výzvědnou skupinu do ledové pustiny.

Neprodleně

počalo sněžit, sněžilo dva dny a skupina

se nevrátila. Poručík trpěl: poslat'

na smrt své lidi.

Leč třetího dne výzvědná skupina byla zpět.

Kde byli? Jak dokázali nalézt cestu?

Ano, pravila skupina, pokládali jsme se již

za ztracené a čekali konec. Když tu jeden z nás

našel v kapse mapu. To nás uklidnilo.

Utábořili jsme se, přečkali sníh a pak s mapou

našli správný směr.

A tak jsme tady.

Poručík si vypůjčil onu podivuhodnou mapu, aby ji

prostudoval. Nebyla to mapa Alp,

nýbrž Pyrenejí.

...

Nashledanou.

Stručná úvaha o teorii relativity

Albert Einstein, rozmlouvaje –
(Knowledge is discovering
what to say) – rozmlouvaje tedy
s Paulem Valérym,
byl tázán:

Pane Einsteine, jak vy pracujete
se svými myšlenkami? Poznamenáte si je
hned, jak vás napadnou? Nebo až
večer? Či ráno?

Albert Einstein odpověděl:
Pane Valéry, v našem řemesle
jsou myšlenky tak vzácné, že
když už člověk nějakou dostane,
určitě ji nezapomene

Ani za rok.

Stručná úvaha o smrti

Mnozí se činí,
jako by se ještě nenarodili. Tím časem však
William Burrougs, tázán studentem,
zda věří v posmrtný život,
pravil:
– A jak to víte, že jste ještě neumřel?

Stručná úvaha o slově bolest

Wittgenstein praví: slovo Bolí nahradilo
pláč a výkřiky bolesti. Slovo Bolest
nepopisuje výraz bolesti, ale nahrazuje jej.
Tím vytváří nové chování
v pádu bolesti.

Slovo vstupuje mezi nás a bolest
jako předstěra ticha.
Jest ztišením. Jest jehlou,
jíž se páře steh
mezi krví a hlínou.

Slovo jest prvním krůčkem
svobody
od sebe sama.

V pádu, že jsou kolem
ti druzí.

Stručná úvaha o dětství

Na tyrkysových lukách dětství není nic,
kromě dětství.

Ani na žlutnoucím nebi není nic, ani
na holé ryšavé zdi, ani za holou ryšavou zdí,
ani na orientálním obzoru, ani za obzorem,
ani v domečku, ani v terči, ani v zrcadle,
ani za zrcadlem.

Kromě dětství.

Předměty jsou cizí a neznámé, neboť byly
před tím a budou po tom. Pokud se rozpomínám,
je dětství samotou uprostřed
spříseženectví věcí a tvorů, již
nemají jmen a určení.

Jména a určení si domyslíme pak. Pak máme za to,
že zeď ohraničuje něco od něčeho,
že domek ochraňuje před nepohodou a
že slavík oblažuje zpěvem a pohádkami.

Máme za to. Ale asi to tak není.

Neboť bezmezná je prázdnota domků, bezmezná
dravost slavíků a cesta od vrátek
k vrátkům nikde nekončí.

A hledající ztrácíme, objevující zakrýváme.
Neboť pořád ještě hledáme dětství.

Stručná úvaha o stařence s vozíkem

Je dána stařenka a je dán vozík.
Tedy soustava stařenky S a vozíku V.

Soustava se pohybuje, od záspí Z k rohu R,
od rohu R ke kameni K, od kamene K
k lesu L, od lesa L k obzoru O.

Obzor O jest místo, kde končí vidění
a začíná paměť.

Nicméně soustava se pohybuje
konstantní rychlostí v ,
konstantní drahou,
konstantním světem a
konstantním osudem,
obnovujíc svůj impulz a svůj smysl
sama ze sebe.

Je to relativně nezávislá soustava,
v krajinách od obzoru po obzor
vždy jedna stařenka s vozíkem.

A tak se vytváří jednou provždy
ona zeměměrná jednotka,
jednotka pouti tam a zpátky,
jednotka podzimu,
jednotka chléb náš vezdejší,
jednotka větru a nízkého nebe,
jednotka domova v dálce,
jednotka jakož i my odpouštíme,
jednotka smrákání,
jednotka šlépějí a prachu,
jednotka naplnění života amen.

Stručná úvaha o Honzovi

Jmenovaný, jak známo, pocházej
z poměrů nuzných, leč čistých,
odebral se přes devatery hory a devatery
řeky do světa.

Tam

se stal obětí mýtů. Ve skutečnosti,
jak ostatně všichni víme, potkal sice
v Černém lese bílého dědečka a vyměnil
s ním několik slov,

Ale

nic mu nedal, protože buchty mu mezitím
sbalili trpaslíci.
Došel dále do Města ve smutku, ale
v žádné krčmě tam nic nemohl slyšet,
protože

Krčmy byly zrušeny královským dekretem
a cizinci po vyslechnutí právem útrpným
urychleně eskortováni k Dračí skále.

Tak se setkal s drakem, který mu bez prodlení
namlátil a v dalším jej smluvně zavázal,
že mu bude lákat kolemjdoucí rytíře
do spárů.

Princeznu a půl království si musel
vymyslet, když byl na útěku jat
mušketýry a měl vysvětlit, kde se
tak dlouho flákal.

Takže domů se dostal zbědovaný, hubený,
rozedraný a zcela bez iluzí. Sedl si
za humny do sena a přemejšlel. A tehdy
zjistil, že najednou
rozumí řeči ptáků a much,

A naslouchal jim s naprostým porozuměním.

A od tuhýků se naučil
skutečně pěkným pohádkám.

Stručná úvaha o trpaslících

V dalekém světě
velice mnoho trpaslíků
se stalo daleko největšími
trpaslíky na světě.

Již přijíždí Superlohengrin
na superlabuti, za zpěvu
supercigár, jež si osvojila
permanentní svatební pochod.
Geologické vrstvy zesádrovatělých
snů a slov duní pod nohama.

V blízkém světě
sotva znatelná
Sněhurka se plouží myšími stezičkami,
hledajíc sedm starých poctivých
trpaslíků,

Co se ještě
trochu stydí
pod lupou.

Stručná úvaha o Karlu Velikém

(viz Pohádka o témže od Julia Zeyera)

Venku před branou
visí zvon. Karel Veliký, syn Pipina Krátkého,
jej tam dal umístit. Ti, co bezpráví utrpěli,
zazvoní a Karel přeruší své kralování
a hned je přijme, vyslyší a právo zjedná.
To bylo roku 800.

Letos zazvonilo.
V dešti, jenž spíše byl
hroucením nežli kanutím
a trval jedenáct set let,
promoklý, zplihlý, slepicovitý,
v šaškovském kroji
Karel stál.

Lámanou franštinou důtklivě žádal
o slyšení.

Stručná úvaha o slunci

Díky plánovité činnosti meteorologů,
a vůbec díky všeobecným pracovním úspěchům,
byli jsme všichni svědky mnoha slunovratů,
slunečních zatmění a dokonce i
východů slunce.

Ale nikdy jsme neviděli slunce.

To jest takto: viděli jsme slunce
mezi stromy, slunce nad Tatranským
národním parkem, slunce za nesjízdnou silnicí,
slunce linoucí se na Haškovu Lipnici,
ale nikoli slunce,
Jen – Tak – Slunce.

Jen – Tak – Slunce jest totiž neúnosné.
Pouze slunce vztažené k stromům, stínům,
chlumům, Lipnici a správě komunikací
jest slunce pro lidi.

Jen – Tak – Slunce tkví jako pěst nad mořem,
nad pouští nebo nad letadlem,
nevrhá stíny a nekmitá se hemžením
a je tak jediné, že skoro není.

A tak se to má i s pravdou.

Stručná úvaha o chrličích

Během všeobecného kamenění vznikají
útesy z rozsivek, města ze vzdechů a
imperativy z otazníků.

Během všeobecného kamenění andělé sídlící
v zalomených portálech, za fiálami a
vznosnými vížkami ztuhnou v zatuchlé
sírové čertíčky, zachytí se křečovitými
pařátky říms a stanou se chrličí.

Jako takoví
počnou si otvírati hubu na kolemjdoucí,
řkouce:

Kam čumíš, vejre,
jakož i
Prach jsi a v prach se obrátíš,
případně,
Jdi a hled' si gravitace.

Za dešťů vylévají svou zášť hojnými proudy,
zachvívají se rozkoší a despektem,
za nocí dužnatým jazykem oblizují zemi
a obracejí bílé v černé
a naopak.

Někdy však na jaře se jako takoví zastydí,
slezou a v podobě černých koček a
náměsíčných plchů
kritizují skučivě gotiku vůbec a
chrliče zvláště. Tehdy zvědaví andělé
bez portfej sestupují z výsostí
a naslouchají, zachyceni za římsy
křečovitými pařátky. Takž i ztuhnou,
zesírovatí a zkamení.

Tímto způsobem je tedy zajištěna
trvalá obměna chrličů,
neměnnost gotických fasád
a úcta kolemjdoucích, koček a plchů
ke gravitaci.

Stručná úvaha o plotu

Plot

nikde nezačíná,
nikde nekončí

a

odděluje místo, kde to je,
od místa, kde to není.

Bohužel však

každý plot je relativně
propustný, ten pro maličké,
onen pro veliké, takže

plot vlastně

neodděluje, nýbrž naznačuje,
že má býti odděleno.
A že prostoupení se tresce.

V tom smyslu

dá se plot
docela dobře nahradit
zlým slovem, někdy dokonce
i dobrým slovem, ale na to
většinou nikdo nepřipadne.

V tom smyslu pak

je skutečně dokonalým plotem
onen,
jenž odděluje nic od ničeho,
místo, kde není nic,
od místa, kde je totéž.

To je absolutní plot podobný slovu básníka.

Stručná úvaha o očích

Bohyně, bohové, strach a Twiggy mají velmi velké
oči.
Někteří bohové mají dokonce tak velké oči, že už na víc
nezbylo a bůh se rovná oku.
Okno samo pak všechno vidí, všechno ví, a poskytuje
dary,
které by sice byly i bez Okna, ale s Oknem jsou ještě
mnohem
lepší.

Kyklopové, macaráti, dohlížeči a andělé apokalypsy
mají
velmi malé oči. Ale zato mnoho.
Jedno malé očko v každé klíčové dírce.
Někteří andělé a jim naroveň postavení, čímž
nemyslíme macaráty,
mají dokonce tak malé oči, že se do nich nevejde ani
kousek
člověka.
Oči pak klopí za příčinou utajení.

Za očima bývají zrakové dráhy a týlní laloky mozku,
kde jednotlivé oblasti odpovídají jednotlivým oblastem
v sítnici.

Za příliš velkýma očima není nic.

Za příliš malýma očima je apokalypsa.

Stručná úvaha o zabíjení kaprů

Vezme se palička
a nůž
a udeří se
na pravé místo, aby se moc nemrskal, neboť
mrskáni přináší jen komplikace a snižuje výdělky.

A přihlížeči již mhouří oči, již obdivují fortel,
již sahají po šrajtofli. A papír je připraven
k zabalení. A kouří se z komínů.
A Vánoce vykukují z oken, táhnou se při zemi
a šplouchají v sudech.

Takový je zákon radosti.

Jen mne napadá, jestli kapr je to pravé zvíře.

Neboť mnohem lepší zvíře by bylo ono,
jež by – vytaženo – položeno – přidrženo –
obrátilo modré oko
na paličku, na nůž, na šrajtofli, na papír,
na přihlížeče a na komíny
a na Vánoce.

A ještě honem

Něco řeklo. Například

Toto jsou mé nejlepší dny; toto jsou mé zlaté dny.
Nebo
Hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.
Nebo
A přece se točí.

Nebo alespoň
Alelujá!

Stručná úvaha o smíchu

Při smíchu roztáhneme ústa od ucha k uchu,
nebo alespoň tím směrem,
vyceníme zuby, poukazující tak
na dávná vývojová stadia,
kdy ještě smích byl projevem
vítězoslávy nad padlým blížencem.

Vyrážíme dech hezky z hloubi hrdla,
podle potřeby mírně rozechvíváme vazy
hlasivek, případně si také saháme na čelo
či zátylí, nebo mneme ruce a plácáme se
do stehen, poukazující tím na dávná stadia,
kdy vítězství předpokládalo
také rychlé nohy.

Obecně řečeno, smějeme se, když nám je do smíchu.

Ve speciálních případech se smějeme,
když nám vůbec do smíchu není,
smějeme se, protože je to předepsáno, nebo se
smějeme, protože to není předepsáno.

A tak se vlastně smějeme furt, už proto,
aby nebylo slyšet, jak se pořád někdo
směje nám.

Stručná úvaha o potopě

Byli jsme odkojeni představou, že
potopa jest, když
voda stoupá přes všechny meze,
zaplavuje luhy i háje, pahorky i prahory,
místa přechodného i trvalého pobytu,
takže
mužové, ženy, zasloužilí starci
i dítka kojenátka, jakož i zvěř polní a lesní,
žoužel a pišišvoři
tísň se na zbylých skalinách
poklesajících do ocelových vln.

A jen nějaká ta archa... a jen
nějaký ten Ararat... Kdo ví.
Zprávy o příčinách potop se podivně
různí. Sama historie pak jest věda,
založená na špatné paměti.

Takový způsob potopy beřme na lehkou váhu.

Skutečná potopa
vyhlíží spíš jako louže.
Jako něco bahna ve vůkolí.
Jako sáknoucí necky.
Jako ticho.
Jako nic.

Skutečná potopa jest, když nám jdou
bublínky od úst,
a my si myslíme, že to jsou
slova.

Stručná úvaha o zkumavkách

Vezmete

kus ohně, kus vody,
kus králíka nebo kus stromu,
nebo jakýkoli kousek člověka,
smísíte, zatřepete, zazátkujete,
dáte do tepla, do tmy, do světla, do mrazu,
necháte to chvíli s pokojem – sami nepokojní –
ale to je právě ten vtip.

Po té chvíli

se podíváte – a ono to roste,
maličké moře, maličkový vulkán,
maličkový strom, maličké srdíčko, maličkový mozeček,
tak maličký, že ani neslyšíte, jak lamentuje,
že by chtěl ven,
ale to je právě ten vtip, neslyšet.

Pak jdete

a zapíšete to, samé čárky nebo
samé křížky, některý s vykřičníkem,
samé nuly a samá čísla, některá s vykřičníkem,
to je právě ten vtip, vlastně je zkumavka
přístroj na přeměnu nul
ve vykřičníky.

To je právě ten vtip,

pro který zapomenete pro tu chvíli,
že jste sami vlastně

Ve zkumavce.

Stručná úvaha o světle

Světlo děláme, abychom viděli.

V siluru dělali světlo, aby viděli na silur.

V diluviu dělali světlo, aby viděli na diluvium.

V Tróji dělali světlo, aby viděli na Tróju.

Přičemž si všimli těch Řeků kolem.

V osvícenství dělali světlo, aby viděli na osvícenství.

I dnes jest ten pád.

Dokonce

vyvinuly se druhy, jako např. světlušky,

jakož i povolání, jako např. světloňoši.

Mnoho energií jest obraceno ve světlo,
elektrická i chemická, mechanická i biologická.

Ba i baterie se někdy najde.

Vyvinulo se tolik světla, že vidíme i za roh,

že si vidíme i do žaludku,

že vidíme i do kořínků noci.

Ne snad že by to byla nějaká zvláštní legrace,
vidět.

Ale je nutno vidět, abychom

mohli dělat světlo,

světlo,

světlo,

až do oslepnutí.

Minotaurus

Minotaurovy myšlenky o poezii

Zajisté tato věc jest. Neboť
za temných nocí, když nezřen
procházím hlemýždím vinutím ulic,
doléhá ke mně můj vlastní řev
z veliké dálky.

Ano. Tato věc jest. Vždyť druhdy
i křísové bývali obřího vzrůstu
a dneska lze nalézt mamutí hnízda
pod oblázkem. Zem pak
jest lehčí než prve.

Ostatně vývoj není než
vždycky znovu šlápnout vedle;
a stane se, že i uťatá hlava
zpívá.

A není to objevem slov,
jak myslí mnozí. Krev
v koutcích úst je podstatně
původnější a jádra skalnatých planet
zahřívá skřípění zubů.

Zajisté jest tato věc.
Protože
tisíce býků chtějí být
lidmi.
A naopak.

Samota Minotaura

Stěny. Stěny. Hlas. Slovo,
před týdny vyřčené, po letech
se vrací, samodruhé.

Stěny. Stěny. Strach. Stín
stínu stínu se obávající.
Jakož i my... Neodpouštíme.

Stěny. Stěny. Střepiny střepin,
amfory, z kterých sedm let prýštily
obrazy moří, jež vyschla až na šum.

Stěny. Stěny. A snad
ani ty ne. Snad jenom chodím
v imaginárním půdorysu
a nemohu jinak:

Vybočit znamená, že není Mínoa,
že není Kréty, že není Thesea.
A jenom stárnoucí Ariadna
na útesu čeká
svůj pád.

Minotaurus faber

Kolikrát přijdu ke stolu,
srovnám si nářadí
(kladívka, kleštičky, kovadlinky a hřídélky),
nakreslím si schéma, červeně a černě,
na bílé nekonečné ploše zrodu,
začnu spojovat a ohýbat, nýtovat a letovat,
tukat a skřípat, údery zní
z hloubi duše do hloubi duše,
soustředně kruhy se šíří a já
jsem uprostřed; docela uprostřed.

Už se dělá malý strojek,
kuřátko strojek, převody, úderníčky,
vinutí a cívky, přitahování a odpuzování,
tu a tam to tíkne, tu a tam
to naslouchá,
už to skoro je,

když tu pode mnou zazní kopyta,
zadupou na divoké žule,
jako bubny černých slavností,
tepny duní, svaly pnou a řemenice šlach
táhnou (jen ruce zdřevěnělé),

tělo se vzepne k šedému zákalu nebe
a pádí chodbami a průsmyky
v zuřivém nadšení.

(Krupičky kovu ještě padají z hřívý):
Už je to daleko, daleko za propastí.

Řvu a ženu se, žádám
nejkrásnější z princezen,
abych ji mohl... zneuctít a pozřít
s nejkrvavější něhou, nevím už
než ta kopyta, kopyta,

kopyta tyčící se
nad nahým tělem.

...

Jen tak mohu zapomenout,
třeba nevím,
nač vlastně.

Minotaurus o lásce

Láska Kentaurů je věčná
jako lámání v kole.

Avšak tu noc, kdy Theseovi
dala Ariadna osudnou nit
(a já je viděl, neboť stěny Labyrintu
se rozestupují za rovnodennosti)
(a já je viděl, neboť jsem byl Theseem,
stejně jako Theseus
může být mnou)
tu noc stáli proti sobě
a jeho ruce spočívaly
na jejích ramenou:

jejich tváře byly temné
jako vlny Styxu a
jejich těla byla z kamene.
Stáli a stála luna nad nimi
a stálo moře.
I jevilo se, že láska jest
nikoli v pohybech,
ale v jakémsi hrozivém
setrvání, jež se vymyká času.

Posléze zprůhledněli a
bylo znát červy, jež hlodali
v jejich nitrech: ona věděla,
že skončí na Naxu
a bude stát frontu na olivy,
jakoby to byl smysl života,
on věděl, že skončí v Athénách
jako divadelní král
s deseti milenkami
a cirhózou jater.

Ale teď stáli, ruce na ramenou
a stála luna nad nimi

a stálo moře. A já
před tváří této lásky
jsem zaryl svou býčí hlavou
v písku a v jakémsi nepoznaném
zoufalství rozbíjel stěny
a řval Thesee, Thesee,
Thesee, čekám tě,
a Labyrint mi obracel ta slova
v můj vlastní
homérský smích.

Úspěšný mladý muž v labyrintu

Když byl za osmou zatáčkou,
odkašlal si a zařval:
Minotaure, měj rozum. Tady je
má ruka, ukaž mi cestu ven
a já ti zaručím dvacet nejhezčích holek.
Normálka, Minotaure.

Odvětil jsem, nezřen:
A zdalipak víš, že jsou
démoni?

Trhni si nohou,
odvětil, neblbni. Tady je
ruka, vím, kde se senzačně narejžuješ!
Šábneme se, normálka, né!
Já jsem normální člověk,
buď normální, Minotaure!

Odvětil jsem:
A zdalipak víš, že normalita
je jen mírnější formou
slaboduchosti?

Di někam,
zařval, copak nechápeš, jak se vyplácí
vyjít s lidma? Práce s lidma
se vyplácí, říkal náš četař,
když zasypával ubikace práškem
proti štěnicím, tak co se tak vytahuješ?

Dyť si tady nepřijdeš ani na slanou vodu.

Odvětil jsem, nezřen:
Což nevidíš, jak pobýváš
na hrotu jehly, jíž se látají
prošoupané kalhoty vaší historie?
A jaký je vlastně tvůj cíl,
synu?

Jo, to je vono,
řekl, Cíl... Já myslím,

bejt zpátky. Bejt v balíku.

A vopajc bych si tady ten labyrint,
von by se moh hodit,
kdyby se to vzalo reálně...

Tehdy jsem ho dal démonům,
aby ho vyhodili z labyrintu.
A chodby jsem dal zasypat
tím práškem.

Nepochybně žil pak velice dlouho
a vyznamenal se na dostizích
chrtů.

O Sisyfovi

Nemoha dovalit ten balvan,
balvan, cokoli to bylo, snad rula, snad papír,
usoudil jsem, že chyba je ve mně.
Na chybách je podstatné, že se dají napravit,
říkala maminka.

Usoudil jsem, že chyba je ve mně.
A přidal jsem k balvanu
ještě jednou tolik. Cokoli to bylo,
snad nenávisť, snad láska.
A hned to šlo líp. Neboť

byla jistota, že mi to
eventuelně zlomí vaz.

Pak byla svačina.
A já jsem poznal,
že hysterie nic nevyřeší.

O Daidalovi

Daidalos kutí v labyrintu.
Samoplodící stěny.
Není úniku.
Leč křídla.

Ale kolem – těch Ikarů. Černo.
Ve městech, na ladech, na planinách.
V letištní hale (automatické
sbohem);
v kosmickém řídicím centru (polovodičové
převtělení);
na hřišti (nábor žactva,
ročník 1970);
v muzeu (plavá vzlínavost
plnovousů);
na stropě (duhový flek
imaginace);
na blatech (hýkání noci,
ročník 1640);
v kameni (prst pleistocénu,
ukazující vzhůru).

Čas plný Ikarů,
vzduch plný Ikarů,
nálada plná Ikarů.
Deset miliard Ikarů
minus jeden.

A to ještě Daidalos
vůbec nevynašel
ta křídla.

Atentát

Prochází městem jako
nestravitelný zbytek
na jazyku. V kapse mu tiká
pekelný stroj, jenž budiž
vržen, nebo položen
v pravý čas, na pravé místo.

Jeho stín se mu jeví
doutnákem táhnoucím se
histórií od války k válce.
Jeho tělo se mu jeví
břitem vah, na nichž
se přechýlí doba
na druhou stranu

a staletí budou zahnána
na útěk.

Tiskne svůj pekelný stroj
na srdci, pevněji a pevněji,
tak, že se rozpouští kůže,
tak, že se rozpouští kov,
a jedno prostupuje druhé,

pekelný stroj je teď uvnitř,
a tiká a tiká, a když
už se zdá, že toto je ta ulice,
toto je ten dům, toto je ten okamžik
v pohřebním procesí dne,
sáhne dovnitř, ale
už to nejde vyndat,
jen to tiká, a bolí,
dává se na útěk,
prchá před tikotem,
prchá před sebou,
ztrácí stín a ztrácí město,

ocitá se na planině
nezapadajícího slunce,
nehnutého nebe, a
noří se do sedavého
precipitátu hlíny,
zanecháváje obrys

těla nebo exploze,
dočasného těla a trvalé exploze.

V neděli jde tamtudy
rodina na procházku.
Slyšíš to, říká chlapeček
šťourající prutem v hlíně.

Nikdo neslyší.

Okamžitě to zahod',
praví otec chlapečkovi,
který teď vítězně nese
v ruce

chcíplou myš.

Jinde

Cesta, jako přestup z jednoho hrudního koše
do druhého, tlak vzduchu tiskne shora
a zdola, stahujeme se,
jsme v kapilárách, sotva mocni
hlavního proudu, skryti, marně
hledání zprávou, marně hledajícíe,

embrya třesoucí se dechem
neexistujících sudiček.

Po chvíli měkkýš v nás
vysouvá neforemnou hlavu: očekává
poštáka
s bílým dopisem,
s definicí mlhy,
nazývané též přirozená povaha věcí.

Pošťák přichází. Má zelené oči,
brašnu obsahující polibky na čelo,
otisky prstů
a rekomanda.

Pošťák míjí a jde vedle.
Zvolna, rozvážně
zdvihá se tornádo.

Jsme vyplaveni,
jsme vystaveni

a paraple
jsme zapomněli
doma.

Nebezpečí noci

Ložnice; dvojitá postel; strop; stolek; rádio.
A venku temnota podepíraná stromy,
pod nimiž se prochází tmavomodrý jaguár.

Stěny se otvírají a dvojitá šroubovice
jedinosti
prostupuje stínovým dechem krovu.

Snad galaxie. Spíše však
bělma očí v náznaku větru.

Nepřítel se blíží: černý obraz,
obraz vlastní tváře
v zrcadle, spánek. Jeho ruce
rostou a dotýkají se konečky prstů
samy sebe.

Braň se. Neboť ráno,
v naivním světle ptačích mozků,
se vzbudí
někdo jiný.

Filozofie podzimu

Paprsky posledního slunce
tápají prstíčky po žlutém listí
venku. V okně se odráží
kniha a silueta a
silueta, svatozář vlasů,
jsme letos
prostoupeni historií
jako pavučina světlem.

Táži se, zda panující
nedostatek géniů
není způsobem vymizením
terciárních stádií luetických.

Pavouček boží jakýsi
vznáší se nad tebou, nade mnou
a nad aspirinem.

Zahrada starých lidí

Zhoubné bujení břechtanů.
A tráva nečesaná,
neboť na tom už nezáleží.
Pod stromy vpád
plodonosné gotiky.
Potemnělo, stejně bájeslovné
jako bezzubé.

Leč Minotaurus zdrhnul
dírou v plotě.
Ikarové kdesi
uvázli v pavučinách.

Za časného jasného jitra
odhaluje se mezi keři
bezectně šedivá, drzá
čelní kost faktu.
A zeje beze slova.

Ma ma

Leží a čeká. Nemůže spát.
Tváře panenek na stropě.
Nikdo nejde, ale něco jde.
Posadí se a čeká.
Nikdo nejde, ale je to tu.
Skříň mrká. Slzy světa se tlačí
do očí. Pláče tiše, vztahuje
ruku. Vzlyká mama mama.

Je ticho. Skákal pes přes oves.

Volá mama mama, ze všech sil,
ale padá to zpět jako
šedivá jablíčka samoty.
Dusí se mama mama
a uléhá v bílu,
dlouhý polární sníh kolem.
Ticho.

On vlastně nikdo nikdy neskákal.

Bolestná spirála
veškerých zázraků.

ma ma

Diagnóza zní bronchopneumonie,
mnohočetné malácie mozku,
senilní kachexie.
Náušnice a prsten vzaty do úschovy.

ma... ma

Embryo ve skle

Hora porodila myš.
Takže se ušetřilo jméno,
pět zlatých vlasů děda Vševěda,
pár facek,
promiň, nerad,
místo v lavici, a
několik uncí
učitelů a školdozorců

a malá dřevěná koloběžka.

Je svlečen z tragédie.
Přihlíží z formolu a říká,
příští rok půjdu do školy
a budu mít břicho plné
jiných dětí.

Nasloucháme, zahanbeni
tímto směrem krve.

Velrybářství

Panuje velký nedostatek velryb.
Nicméně, ve městech velryb
velrybářské flotily projíždějí ulicemi,
tak velké, že je jim voda malá,
nebo aspoň harpuna se plíží
od chodníku k chodníku
a hledá.

Najde.

Je naboden a elementárně se mrská
ústrojenec a krev se rozpíjí
v bělmu nebe.

A to je ten starozákonní incident,
to elementární drama,
ta základní událost,
být naboden a tažen pryč,
mezi řasami a treskami,
 mezi knihami a školními sešity,
mezi chaluhami a čeřením,
 mezi hrníčky a obrázky po mamince,
mezi trepkami a pavučinami v koutě,
mezi kýlem lodi a kýlem moře,
 mezi hodinou ranní a hodinou večerní,
naboden a tažen k chvále
bohů nabodenosti a taženosti,
naboden a tažen odtud až na věčnost,
za dusivého vnitřního řevu krve,
která chce zůstat a křečovitými pařátky
drží se kapky z vodovodu,
reflexů v okenním skle,
prvních dětských vlásků
a ploutviček.

Ale není už nic než vlny, vlny, vlny
a čtvrcení
na onom bezejmenném druhém břehu,
kde není dobrého či zlého,

nýbrž jen pružení kostí,
sdírání omítek, pod nimiž se objevují
starší a starší středověké fresky,
svlékání kůží, pod nimiž se jeví
slizkost plodu právě počatého.

A ozývá se uhrančivé unizóno píšťal,
hudba velrybářů,
fuga, která se tyčí na místě
jako obelisk posledního dechu
za oponou.

Nikdo nenapsal
Antigónu velryb, Elektru velryb,
Hamleta velryb, Godota velryb,
Sněhurku velryb, ba ani
vařila kašičku velryb,
jakkoli jest velryba sama
metaforou jakousi.

Metafory vymírají
v situaci, jež sama je metaforou.
A velryby vymírají
v situaci, jež sama je velrybou.

Homér

Sedm měst se sváří o jeho kolébku:
Smyrna, Chios, Kolofón,
Ithaké, Pylos, Argos,
Athénai.

Jako beránek se prochází
v mořských pastvinách,
nezřen, nezakopán,
nevykopán, životopisného
stínu nevrhaje.

Cožpak neměl potíže s úřady?
Neopíjel se? Nebyl nahráván,
aspoň při zpěvu?
Nemiloval foxteriéry, kočky
nebo chlapce?

Oč by byla lepší Iliada,
kdyby Agamemnon měl prokazatelně
jeho rysy a biologie Heleny
poukazovala k dobové skutečnosti.

Oč by byla lepší Odysea,
kdyby měl dvě hlavy,
jednu nohu
a jednu ženu
společnou s nakladatelem.

Nějak to zanedbal
ve své slepotě
A tak trčí
v literární historii
jako varovný příklad
autora tak neúspěšného,
že snad ani neexistoval.

O původu Minotaura

I když ovšem jest docela dobře možné, že jsem Minotaurus, královský syn, který se nepovedl (kterému panovníku se povedl syn?), a proto byl postaven labyrint, aby mě tam s tou mou velkou hlavou nebylo vidět, jak soudí Zbigniew Herbert. Aby byl posléze najat známý zabiják Theseus, v jehož rukách pak má uťatá hlava nabyla poprvé a naposled výrazu porozumění.

I když ovšem jest docela dobře možné, že jsem Minotaurus, onen temný druhý Theseus, který v labyrintu potká a zabije své alter ego, jak soudí Georges Neveux.

I když ovšem jest docela dobře možné, že nejsem: jen stín mýtu, který se mění epochu od epochy; den ode dne. Jen ono prázdno v sutinách, v nichž leží Kréta na Krétě. Jen ono místo v hlavě, onen keř na břehu běhuté mysli, řeky nesoucí myšlenky druhých, hladiny, v níž se zjevuje vaše vlastní tvář včera. Před rokem. Před lety. Avšak i tato vlastní tvář jest stín mýtu a prázdné místo v sutinách nebyvších paláců. Bez koherence. Bez kontinuity. Bez dějin.

To, co nemá být vidět. Co je vidět skrz nevidoucího.

To, co si nelze vzpomenout. To, co nelze zapomenout.

Denně umíráno. Nikdy však mrtvo.

I když ovšem jest možné, že jsem kdokoli, komu nasadili psí hlavu.

Minotaurovy myšlenky o labyrintu

Západ slunce. Už zas. Jemné svíjení, z chladu, z tepla; z rozpolcenosti; z pusté velikosti, z přeplněné drobnosti, prchavosti a neměnnosti, neprospěšnosti a účelovosti.

Tak vás pozoruji, jehelničky pocitování. Kynutý knedlík smutku jakéhosi.

Je-li však svět skutečně takovým, je to vlastně masivní legrace.

Vy však již putujete ke kořenům vtěleným v symboly podvědomí. V individuální symboly snů, v kolektivní symboly umění. Halucinace od ruky: to, co Toynbee sledoval jako mýtologický klíč k branám mysli. To, co Jung hledá ve vazké, martánské, temné, sluncem probodané džungli prvotní souvislosti. Tam, kde vyvěrají osobní démoni a neosobní pohnutky, kde exploduje netušená karánní energie, kde blyští Spencerův stříbrný měsíc a Miltonův sluncejasný meč.

Hle, regresivní poezie.

Opičky si kupují knížky.

Jinde pak je veleopi žerou. Z popelu Fénixe ptáka povstává slepice o dvou biskupech. Rukavice byla obrácena naruby, ruka vyvržena. Vnitřnosti jsou navenek, neboť nitro je balast. Venek je uvnitř, neboť je tím, o čem se myslí a o čem se jest. V labyrintu nehledáte bludiště v sobě, nýbrž přímé světlo zvenku. Symboly podvědomí jsou exponovány, neboť demiurgové nechápou to, co tvoří. Metafora je dříve než věc a dříve než básník. Vzduchem plavou Ernstovy ryby, ve stěnách štěkají čtvernožci Kleeovi. Budovy jsou z pánevních kostí a mravenci pohánějí hodinový stroj. Řeknu-li zkumavka, je to proto, že se rukou dotýkám skla. Řeknu-li, že se lampy smějí, je to proto, že se skutečně smějí, svítíce skrz mne. Proud neutronů mne prostupuje, takže jsem průsvitný jako medúza. Řeknu-li cokoli, není jisto, zda to říkám, neboť i samo se to říká, já pak možná ani nejsem.

Poezie se rovná světu a je skrze něj.

Poezie indukovaná.

Jakási pilná radost koluje v mých cévách a stoupá do mé býčí hlavy.

Proč by si ostatně jeden dával tu práci, kdyby to nebylo pro radost.

O původu věcí

O původu kamene

Opozdil se na pouti
od deseti k pěti,
s planetou na bedrech,
nehybný v střemhlavém pádu,
zůstavený jako mina z nekonané války,
neviděný, jako výkal vymřelého démona,
nedosažitelný i pro Sisyfa.

Tu leží na srdci,
tu leží v žaludku,
tu leží na cestě,

až jednou, ten poslední, kdo míjí,
zvedne jej v náhlém osvětlení
a hodí po někom.

Tehdy se ocitne v našem času,
nazve se kamenem
a pochopí, že všechno
má svůj cíl.

O původu oblaků

Absolutní červivost Země:
někdo se plíží vzadu,
někdo čeká za rohem,
někdo se dívá z kanálu,
někdo poslouchá za zdí.
Někdo koluje v krvi.

Zbývaly němé pohledy do nebe,
propadání zdola nahoru.

Ale nebe je jen jedna obrovská lupa,
maskovaná blankytem,
oko v trojúhelníku
a videorekordér ve zlatě.

Celé zařízení je plně automatizováno
a plně utajeno.

Je nutno doufat, že jsou
taky ještě oblaky,
jako bývaly v prahorách,
v době vynálezu neprůhlednosti.

O původu fotbalu

Oblázek zapuštěný v betonu
jako socha génia dešťovek:
ani se nehne.

Mezníček dějin,
takový docela malý
vítězný oblouček
tam, kde se nikdy nic nestalo:
ani se nehne.

Revmatický sloupek,
z něž ukradli tabulku
zakazující kradení tabulek:
ani se nehne.

Drát pod napětím,
ostříhající ostnatě
sny bércových vředů:
ani se nehne.

A tak, když tak člověk jednou
potká něco, co se kutálí,
kopne.

A zachvějí se nebesa jeho,
roztrhne opona chrámová,
otevrou nevymáchané huby tisíců
v dusivém výbuchu ticha.

Jako když trilobiti
zařvou gól.

O původu krabičky

Vida, že má prázdné ruce
a prázdnou hlavu,
na prázdném stole bílý list,

vzal ten list, přeložil naněkolikrát,
nastříhnul, složil, slepil a uzavřel,
bílý potemnělý prostor,
výška krát šířka krát hloubka,

a nechal stát: hnízdo kukaččí,
garsoniérka mikroskopické
Naděje.

A pak to zapomněl
někde na regále.

Od těch dob říká
– ano zajisté, někde to mám,
v takové malé krabičce.
Počkejte, jen co ji najdu.

Cesta do nitra

Na cestě k pramenům řeci
dlouho jste bloudili půlnoční krajinou, kde
místo kamenů leží otevřené oči.
Pak se cesta propadla jako led na kaluži
a padali jste. Pár tisíc let.

Octli jste se
v pustém pavučinovém sklípku bez
oken. U stěny se krčila dvě
tři mrzáčková slůvka
(já... pryč... zeleno)
a po podlaze se válelo
skučení.

Zaklapli jste a mazali zpátky.
Nitro asi, říkali jste si,
nitro bude snad venku.

Přemýšlení

Zběžně si umyjete ruce, osušíte
ručníkem, bílým nebo namodralým,
položíte
hlavu na stůl,
levou rukou přidržujete
kost
a pravou listujete
v chladnoucí tkáni.

Hledáte něco, co tam už je,
nebo snad se to tam dělá,
tím, že to hledáte.

V každém případě, to, co nahmátnete,
vyndáte, otřete o kalhoty,
pofoukáte, a hodíte pod sebe.

Jen to, co jste nenašli,
nosíte dále s sebou.
V tom se myšlenky velmi podobají
vším,
jak věděl už Herakleitos.

O původu otcovství

Už vím. V deštích.
Pod ledem, když každý krok
vyráží hvězdice prasklin
a zdola se někdo dívá.

Večer, v detonacích světél
města v dálce, na okraji planety.
Na půdě domu, kde jsem se narodil.
Ve sklepě domu,
kde jsme skládali z dřívěk
něco jako obratel
a sternum, jednou se hodí.

Ve hnízdech Faustů, a lagů,
a Desdemon.

Už vím. Žlutěček jakýsi
na dlani: Jdu po schodech
a po schodech, nahoru a
nahoru,

do obývacího pokoje. Ale
nikdo tam není.
Jen koutkem oka jsem ještě zahlédl
tvoje prstíčky
mizející pode dveřmi.

O původu stropu

Shora přšelo. Duněla oblaka.
Dštíla síra a oheň. Shlížela
rozšklebená tvář.
V noci se rozpínaly galaxie
a dvacet miliard let
příkladalo tantalové drápy
na krk.

Bylo to nesnesitelné,
kromě okamžiků lásky.
A smrti. Snad i té.

Tak jsme tam dali
betonové překlady, izolační nátěr
a omítku bohatou vápnem.

A když tak ležíme vedle sebe,
hledíme jen tak vzhůru a ptáš se,
pokud se vůbec ptáš,
– co je *tam*? –
mohu se přiklonit k tvému uchu
a velmi tiše a tajně říci –

tam se křížují dvě spáry,
běží tam barokní flek
v podobě trojnohého jelena
a pavouček se tam hotoví.

Ráno bys to měla
vzít smetákem.

O původu peroxidu vodíku

Zklamán tím, že kůry andělské
se mění na sbor krevních tučnic,

že je nutno dát přednost
v jízdě po hlavní ulici,

že ubývá průjezdnosti silnic
a přibývá obstipace mozků,

že vadnou i mramorové prsy
Afrodité, že mrholí v srdci
a rezaví v patách,

že se furt někdo ptá,
kolik je hodin, ačkoli
je tak daleko k soudu,

udeří do stolu,
rozmlátí hodiny po babičce,
zadupe alarm králíkům,
rozpoutá proud krve
přímo do mikrofonu,

vznese se a padne;
pěna u úst, pěna vlasu
kolem uší, pěna plnovousu,
pěna duhy kolem hlavy,
záplava pěn, která to všechno
zaplácne pro tu chvíli.

To jsme to zas jednou
okysličili.

Ráno vstane a pokračuje
ve všeobecné zbožné pouti
za jelitem.

O původu šesté hodiny večerní

*Lidské osudy jsou
zjednodušovány jmény.*

Den, od slunce ohlodaný,
pohozený mezi atrapy domů:
jdeme, táhnouce za sebou lásku
jako velkého chcíplého psa.

Kolik životů bylo však zachráněno
dýchám z úst do úst?

A to je vše, tato marinovaná marnost?
Tento rozhovor sledů v nedatované konzervě?
Zajisté. A vidličku držíme
v levé ruce a kůstky odkládáme
na okraj, pro všechny časy.

Tvoje oči jsou ovšem neónové
a kam se podíváš, je
ohnivý nápis na zdi.

A není slov. A nikdy nebylo,
šlo-li do tuhého. Na prahu osudů
mlčí poezie, zahlcená
svou vlastní trpkostí.

Naštěstí, skoro nikdy
ti nerozumím.

Píšeme po sobě skalpely,
jako když čínský básník kreslí tuší.
Některá krev se sráží rychle.
Jiná teče a teče.

Velikost věcí
se měří hloubkou řezu.

Jdeme na červenou. Neboť hra
je bez pravidel; před mnoha lety už
rozkradli pole naší šachovnice
a zbývá jen chrápání králů,

řev piónů a ržání koní,
o němž jest nám pomlčeti.

Když tě však líbám,
tvůj jazyk má chuť
desáté planety, samodruhé.

A to je vše, tento dráp tmy?
Tyto sebevraždy spánku, z nichž
procitáme těsně pod kamenem?
A to je vše, tento výzkum
kosterních zbytků?

Tvá chůze je ovšem vznešená;
úděsná neomylnost prsů.
Jdeš bez pohybu.

Žijeme nadějí. Zajisté. Její
paraziti hryžou v emulzi mozku.
Zbývá latentní obraz.
A chvílemi ani to ne.

A tak tedy je šest hodin
toho dne. Stejně jako včera.
Stejně jako zítra.

O původu svátečního rána

V ulici U Anděla, ráno svátečního dne,
otevívá okno a vyklání se,
aby zasunula praporek do určeného k tomu
držáku z plechu. Ruce se jí klepou,
neboť takový jest osud
nervosvalových celků
během vývoje hojně používaných.

Rozkmit ruky však
znemožňuje strefit se do očka z plechu
hůlkou z nehladkého dřeva.
Rozkmit ruky navíc jest zvyšován
ruchem dopravy a
pozorností kolemjdoucích,
které prázdeň vrhla do prostoru
bez určení.

Rozkmit ruky tedy způsobuje,
že praporek setrvává v tápavém kroužení,
zatímco šedivá hlava se naklání
blíž a blíž v takové píli, jako by
důstojnost svátku vskutku
byla úměrna ozdobenosti okna.

Rozkmit ruky tedy působí,
že jest to, jako by praporek
prchal v bludných kruzích před
ustanovením živilů, z nichž jmenujme
slunce a pád deváté hodiny ranní,
že jest to, jako by praporek plochou spirálou
stoupal na věčnost, kde očekáván
bílymi tiárami piva v bufetu Jitřenka.

A protože nelze setrvat chodci
na místě po celý ten den
v údivu nad podstatou toho
kterého dne, zůstává žena

s praporkem jaksi tkvít
v podivné emanaci času,
již nazývejme vzpomínkou.

Bylo pak mnoho chodců toho dne.
Až příliš mnoho.
A pivo bylo peprné
jako žluč archanděla.

Rok klidného slunce

Váčkový hřidel spokojeně přede v přírubách.
Závlačky utěsněny v mezikruží.
Dobře uvážené vybrání v patce
zaručuje samohojivost ojnice.

Cožkoli ztmělo v ložisku,
zjasněno v šoupátcích.
A nač se bát: Návazky pošly,
obložení ostalo.

Jakž do zápichu voláš,
dvoucestnou výpustí ozývá se.
Táhla dobrá, všecko dobré,
závistná závitnice dotvrzuje.

Zbroj a strůj jako oko v hlavě,
kam sytič, tam výstružník,
přišed o tlumič, nastav druhý.

A po cestičce oleje
blíží se milostné pacholátko
a hrá na flétničku z kosti,
nejjemnější práce.

Ach ano, uzavírá snívá upínka,
všeho do času
a rok na věky.

U nás doma

K ránu tlouklo na dveře. Otevřel jsem. Byla to sviluška zvící obláčkového leoparda. Ukazovala na ulici: několik chvostokoků páralo sliznatku. Chroustání bylo podobno čtení kancionálu. Pod autem hýbalo se černého něco, blešivci patrně, olizující zakutálené gamety. Avšak od sousedů již lezl dravý rypouš osazený lumčímí výtrusy. V tlamě ještě svíjející se nohu luskouna. Praskání chitinu a sténání kolagenních vláken. Z drátů telefonních a jiných nezmaří máchali zelenavými chapadly a trávící šťávy stékaly po hřbetech spících ochechulí. Naproti začínal velký tah listorohých, lalokokřídleců a tarbíků s baterkami. Někteří se pářili cestou, jiní jazyky vystřelovanými do oken napichovali jadernou hmotu. Stříkalo to. S poněkud drsným rachotem mamutí ježdík škrta ploutevnatými hnáty a u moře už hořelo; v plamenných děrách zjevovaly se vyjevené obličejové pakoní a smutnic, bílkovité a hnilé, a mizely. A řvali sumýši.

Zavřel jsem. – Co je, ptali se naši. – Nic, řekl jsem, všechno v pořádku. Bylo slyšet jak pod piánem klidně oddychuje harpyje.

Filozofie setkání

Vlak, který je zrcadlovým odrazem jiného vlaku. Podávání ruky z okna do okna. Srdečný rozhovor velmi blízkých lidí v paralelně ubíhajících oknech.

– Příklad –

– Ano, příště –

– Příklad, až se setkáme –

– Ano, příště se setkáme příště.

Příčemž Příklad znamená Tehdy a Tehdy je jen skrze to, že snad bude Příklad.

Každý přírodní proces může podle stejného zákona probíhat i ve své obrácené podobě: princip parity.

Princip parity neplatí ovšem při slabých interakcích.

Zrcadlo

Náhlé zpřítomnění předmětu, který by jinak byl roznesen pohyby a slovy. Náhlé vypětí předmětu z projekcí a vztahů do přehledného trvajícího plánu.

Protože pak sami nutně musíme býti předmětem, dochází ke krátkému spojení mezi subjektem a předmětem, k jedinému případu sebeosvojení a identifikace.

Hledění do zrcadla je rovno plodnému mlčení o dobře známém neznámém předmětu.

A to do té doby, než se v pozadí zjeví byt, v němž jsme nikdy nebyli, krajina, kterou jsme dosud nikdy neviděli, a nově příchozí, který nás možná zná, my jej nikoli.

Doma

Doma registrujeme bez nevolnosti a závratě existenci zhoubného bujení, letálních mutací a autodestrukčních chorob v těle světa. Domov je místem imunity, za předpokladu, že se všichni prezuli v předsíni a že v omáčce je navyklé kvantum jíšky.

Doma je stav, v němž album fotografií je zdrojem nesmrtelnosti a obraz v zrcadle trvá bez omezení, podoben motýlu na paprsku světla.

Doma je pololetální mutace světa s důrazem na předponě polo-

Oběd

Polévku nutno dojídat až do poslední lžičky, neboť právě v té je síla.

Jez polívčičku, nenimrej se v tom!

Nebo budeš slabej a nevyrosteš.

A bude to tvá vina.

Ostatně i města a národy mohou za to, že nevyrostly.

Viním malá města, že se nestala velkými městy. Tím hůře pro ně.

Viním malé národy, že se nestaly mocnými. Tím hůře pro ně.

*)

I blame the little nations...

Ich beschuldige die kleinen Nationen...

J'accuse les petit nations...

Tak žer tu polívku, než bude jako led!

O původu asfaltového holuba

Další
zákony termodynamiky:
Nemůžeš vyhrát,
nemůžeš remizovat,
nemůžeš odejít ze hry.

Tak letím: když se strefí,
budu sám sebou.
Když se nestrefí,
budu kus asfaltu.

V Prátru se sbírá ze země
opilý Beethoven:
ten ovšem zdvihá
devět symfonií,
možná desátou.

Za mne píská
vzduch. Osvěžující
průvan ve dřeni kostní.
Nesmrtelnost je luxus.
Letět a nelitovat.

Nelituji.
Lituji, že jsem se zapomněl
zeptat, kde bylo to hnízdo,
proboha, kde je to hnízdo.

O původu opaku

Jako by se zlomilo nebe,
ale byly to jen dvě dlaně.

Chvíli pleskal křídly,
ale dlaně se přiklopily
ještě níž. Křídla se vzpříčila.
Hrabal nožkami, ale dlaně se
přiklopily, jedna z noh se ulomila.

Pokaždé, když něčím hnul,
dlaně se přiklopily a něco se ulomilo.
Tak tedy strnul. Mohla to být
katalepsie.

Ale nemohlo to být plazivé poznání,
že není už modro.

Nýbrž naopak.

Že není louka s kytkou
tu a tam.

Nýbrž naopak.

Že není už neodolatelno.

Nýbrž naopak.

Že není
ani glukózy,
ani šumění,
ani času,

nýbrž naopak.

A na tom zůstane. Do té doby,
než to někoho omrzí. Ten život,
ta smrt, nebo to šimrání v dlani.

O původu špatného zažívání

Nikoli o játra –
o žaludek jde Prometheovi.

Ten orel v nás cupující
kvantovou mechaniku,
ten termit marně natravující
genetický kód,
ten dravý klavír
v proluce předpjatého betonu –

něžně imanentní kanibalismus
uměn,

naneštěstí zbytečný,
naštěstí.

Prometheus užívá zeměžluč
a roste.

Rozhovor s mládětem o poezii

Nad jezem bloudí řekou kmeny
a starý svícen, dvouramenný,
jenž ještě nese údiv svící
a němý oheň
zřítelnic.

Mnoho jsme chtěli, chtěl jsem
říci,
a neřekli jsme vůbec nic.

Rozhovor s kmetem o poezii

Patnáct miliard buněk v mozku,
patnáct miliard buněk z vosku.
Deset slov padlo na papír,
Maxwellův čertík jimi šije.

Až se nám jednou rozum vrátí,
úsilně budem gumovati,
až z buněk zbude jenom vír.
A ze slov budou litánie.

O původu paměti

Nad mořem pak se rozednívá.
Polypi zpívají.
Ale to, co zbývá, jsou
staré i nové,
zajisté zraňující,
útesy korálové.

Zpěv je i není.

Ale co zbyde
po krvi?

Hermetická
teorie krvácení.

Poslední soud

Plně automatizovaná
pračka pere, ždíme a vysušuje.
Jako když andělé žvýkají gumu.
Jako když rula rodí svor.

Někdo nadává moři, ale není to slyšet.
Husí peří víří v kuchyních.
Prstíčky mizí pode dveřmi.
Ikarské hry much zakrývají
nedostatky labyrintu.
Vypadáš dobře, hochu,
a je to infarkt.

Pračka pere.
Vstupují lukulské hody
a vypadává deset deka tvarohu.
Vstupují úvahy. Vypadávají písmena,
dobře roztříděná. Vstupují velryby
a vyplouvají očíslované zuby.
Vstupuje paměť a vylézají
dopravní předpisy.

Bílo. Pračka pere.

A kdo zaplatí za muziku?
A kdy bude hasičský bál?
A kde si ještě vrzne flétna
v mrazu? Jak překročit
stín knihy?
Bílo po smazaných sazích.

Pračka pere, až se třesou
ruce Diskobolovy.
Čas věčnosti vyměřen
na vteřiny přesně.

Ano.
V krajině her nutno jít
až na konec.
V krajině zkázy
přesnost je víc
než božství.
V krajině chaosu
jediná naděje
tkví v pračce.

V bílém hluku
odcházím dveřmi
vedoucími
do téhož pokoje.

O původu plné moci

Tentokrát,
kdy domy sedí na vejcích
drobné velikonoční smrti
a pod keři číhá v záloze
symfonický orchestr,

kdy bubny a pozouny
přepadávají na cestě parkem
a žádají almužnu větší
než je živá váha těla,

naslouchá odvyknutému
vnitřnímu unizónu,
své bouři na lžici vody,
svému přes to přese všechno,

pro rychlý malý plamen
nepoznává velké město,
uvědomuje si únavu horstva
tváří v tvář padajícímu kameni

a aspoň tentokrát
tázán, odpovídá –

Ano, mohu.

A jde svou cestou
flétny.

Rozhovor s básníkem

Jste básník?

Ano, jsem.

A odkud to víte?

Napsal jsem báseň.

Když jste napsal báseň, znamená to, že jste byl básníkem.

Ale co teď?

Napišu zase jednou báseň.

Pak budete možná zase jednou básníkem. Ale jak poznáte, že je to skutečně báseň?

Bude to zrovna taková báseň jako ta poslední.

V tom případě to ovšem vůbec nebude báseň. Báseň je jen jednou, podruhé nemůže být zrovna taková.

Myslím, že bude zrovna tak dobrá.

Ale to nemůžete myslit. Také dobrota básně je jen jednou a nezávisí od vás, ale od okolností.

Odhaduji, že okolnosti budou stejné.

Když tak soudíte, pak jste nikdy nebyl básník a nikdy nebudete básník. Proč tedy myslíte, že jste básník?

Ano. Já vlastně nevím...

Ale kdo jste vy?

Ediční poznámka

Základem našeho přístupu k básnickým sbírkám Miroslava Holuba bylo určení, že výchozí textovou podobou, které se chceme držet, bude jejich první vydání. Kdybychom přijali např. princip „textu z poslední ruky“, dostali bychom se do problémů s nemožností určení, co u Miroslava Holuba takovýmto textem je a co není. Nezřídka totiž pozdější otištění básní mají jinou podobu a vůbec není jasné, zda ony texty přešel a je to tudíž jeho vůle, či nikoli. V řadě případů máme vskutku oprávněné podezření, že novější podoby a úpravy vznikly redaktorskou svévolí. Nejzjevnějším je případ knihy **Ono se letělo**, do níž autor zařadil tu a tam starší básně. V nemálo případech jsou v jiné podobě, než jak tomu je u jejich prvního otištění (viz níže), a tak ponecháváme u básní vždy tu podobu, jaká je v té které knize. U této knížky byl problém i s popisky pod fotografiemi. Ponecháváme je tam, kde jsou, kromě úvodního popisku ze str. 8, neboť tento jediný není svéráznou uměleckou výpovědí, ale víceméně věcným konstatováním pod fotografií autora z dětství: *Autor v době, kdy koncipoval tuto knížku a netušil, že se poleť.* Báseň **Jak se namalují dokonalé Vánoce** byla navíc v této knize přejmenována oproti původnímu názvu ve sbírce **Tak zvané srdce** na **Jak namalovat dokonalé Vánoce**. Je-li autorem všech těch závažných změn Miroslav Holub, pak u nich citelně chybí jeho motivy.

Básním publikovaným pouze časopisecky, nikoli tedy v některé ze sbírek, bude věnována náležitá pozornost ve 4. svazku Spisů s názvem Paralipomena.

I. Poznámky k básnickým sbírkám Miroslava Holuba:

Denní služba

Knihla vyšla jako 180. svazek edice České básně, řízené redakční radou ve složení Jan Grossman, František Hrubín, Jaroslav Janů, A. M. Píša a Vilém Závada. Obálku, vazbu a typografickou úpravu navrhl Josef Flejšar. Vydal ji jako svou 1274. publikaci Československý spisovatel v Praze roku 1958. Odpovědným redaktorem byl Jan Grossman. Z nové sazby písmem Garmond Didot vytiskly Brněnské knihtiskárny, n. p., provozovna 2, v Brně. Náklad činil 2 000 výtisků, 78 stran. Cena brož. vydání byla Kčs 4,40, váz. Kčs 8,80.

Achilles a želva

Knihu vydala Mladá fronta, nakladatelství ČSM v Praze, jako svou 1504. publikaci v edici Cesty, svazek 20, v roce 1960. Redaktory edice byli Ivan Skála a Jiří Šotola, odpovědným redaktorem Oldřich Nouza. Frontispis zhotovil František Hudeček, obálku, vazbu a grafickou úpravu Sylvie Vodáková. Písmem Baskerville ji vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2. Náklad byl 2 250 výtisků, 90 stran. Cena váz. výtisku Kčs 9,50.

Slabikář

Poprvé ho vydal Československý spisovatel v Praze roku 1961 jako svou 1786. publikaci. Vyšel v edici České básně, svazek 207. Obálku, vazbu a typografickou úpravu navrhl Jaroslav Fišer. Kresba na obálce Karel Vodák. Odpovědný redaktor Miroslav Florian. Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., závod Brno, provozovna 11. Náklad 1 500 výtisků, 100 stran. Cena brož. vydání Kčs 5,30, váz. Kčs 9,70.

Jdi a otevři dveře

Titul poprvé vydala Mladá fronta, nakladatelství ČSM, jako svou 1751. publikaci v Praze roku 1961 v Edici soudobé poezie, 37. svazek, pod řízením Ivana Skály a Jiřího Šotoly. Frontispis Zdeněk Sigmund. Obálka, vazba a osnova grafické úpravy Sylvie Vodáková. Odpovědný redaktor Oldřich Nouza. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, Praha 2, Legerova 22. Náklad byl 3 000 výtisků, 72 stran. Cena váz. výtisku Kčs 7, 80.

Kam teče krev

Pro členy Klubu přátel poezie, svazek 18, knihu vydal poprvé Československý spisovatel v Praze roku 1963 jako svou 2139. publikaci. Obálku a vazbu navrhl a typograficky upravil Zdeněk Seydl, fotografie do ní pořídil Jan Pařík. Odpovědný redaktor Josef Brukner, technický redaktor Antonín Dvořák. Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., provozovna 12, v Brně. Náklad 12 100 výtisků, 80 stran. Cena Kčs 13.

Zcela nesoustavná zoologie

Vydala ji Mladá fronta, nakladatelství ČSM, v roce 1963 v Praze jako svou 1929. publikaci, mimo edice. Kniha vyšla jako texty k fotografiím Květoslava Přibyla. Obálka, vazba a grafická úprava Jiří Rathouský. Odpovědný redaktor Ivan Diviš. Technická re-

daktorka Marie Melčová. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Praha 2, Legerova 22. Náklad 6 500 výtisků, 56 stran. Cena váz. výtisku Kčs 11,50.

Tak zvané srdce

Knihu vydala Mladá fronta, nakladatelství ČSM, v Praze roku 1963 jako svou 1989. publikaci. Vyšla v edici současné poezie Cesty jako svazek 56 (edici řídili Jiří Brabec, Ivan Diviš, Ivan Skála, Jiří Šotola). Obálka a vazba Václav Sivko. Typograficky upravil František Plaček. Odpovědný redaktor Ivan Diviš. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Praha 2, Legerova 22. Náklad 4 000 výtisků, 72 stran. Cena váz. výtisku Kčs 8.

Ačkoli

Pro členy Klubu přátel poezie knihu vydalo nakladatelství Československý spisovatel v Praze roku 1969 jako svou 3074. publikaci, výběrová řada, svazek 64. Typografie Oldřich Hlavsa, kresba na obálce Richard Fremund. Odpovědný redaktor Josef Brukner, technický redaktor Václav Oulík. Vytiskla tiskárna Stráž, n. p., Vimperk. Náklad 9 500 výtisků, 84 stran. Cena Kčs 10.

Beton

Vydalo nakladatelství Mladá fronta jako svou 2942. publikaci v Praze 1970. Přebal a vazbu navrhl a graficky upravil Jaroslav Fišer. Odpovědný redaktor Tomáš Pěkný, technický redaktor Břetislav Klíma. Vytiskl Mír, závod 6, Praha 2, Legerova 22. Náklad 3 000 výtisků, 56 stran. Cena váz. výtisku Kčs 9.

Naopak

Knihu vydala Mladá fronta jako svou 4410. publikaci v Praze 1982, edice Alfa, svazek 70. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Rostislav Vaněk. Odpovědný redaktor Jiří Binek, výtvarný redaktor Jiří Svoboda, technický redaktor Miloš Jirsa. Vytiskl Mír, n. p., závod 5, Praha 2, Václavská 12. Náklad 2 000 výtisků, 120 stran. Cena váz. výtisku Kčs 12. (Pozn. edit.: V knize je doslov Josefa Peterky s názvem *Poezie výzkumu – výzkum poezie*. V tiráži to není uvedeno.)

Interferon čili O divadle

Knihu vydala Mladá fronta, nakladatelství ÚV SSM, jako svou 4800. publikaci v Praze 1986, edice Alfa, svazek 100. Doslov Karel Sýs, ilustroval Oldřich Kulhánek. Přebal s použitím kresby Oldři-

cha Kulhánka, vazbu a grafickou úpravu navrhl Rostislav Vaněk. Odpovědný redaktor Vojtěch Kantor, výtvarný redaktor Jiří Svoboda, technická redaktorka Jana Vysoká. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 3, Opletalova 3, Praha 1. Náklad 3 800 výtisků, 152 stran. Cena váz. výtisku Kčs 16. (Pozn. edit.: Sýsův doslov má název „*Třeba nás najdou, až budou skutečně lidi...“*.)

Ne patrně ne

Pro členy Klubu přátel poezie knihu vydal Československý spisovatel v Praze roku 1989 jako svou 5933. publikaci. Ilustroval ji Miroslav Barták. Typografie Milan Jaroš. Odpovědný redaktor Ladislav Verecký, výtvarný redaktor Bohuslav Holý, technický redaktor Václav Oulík. Fotosazbu zhotovila Svoboda, n. p., závod 4, Praha. Vytiskla Stráž, tiskařské závody, n. p., Plzeň, závod ve Vimperku. Náklad 15 000 výtisků, 128 stran. Cena Kčs 9.

Syndrom mizející plíce

Vydala Mladá fronta jako svou 5156. publikaci v Praze 1990. Ilustroval Jaroslav Šerých. Přebal (s použitím kresby Jaroslava Šerých), vazbu a grafickou úpravu podle osnovy Rostislava Vaňka navrhl Bedřich Skála. Odpovědný redaktor Vojtěch Kantor, výtvarný redaktor Josef Velčovský, technická redaktorka Stanislava Laňková. Sazbu zhotovilo a vytisklo maloofsetové středisko Mladé fronty. Náklad 6 000 výtisků, 88 stran. Cena váz. výtisku Kčs 16.

Ono se letělo

Knížku vydala NAVA v roce 1994 jako svou 30. publikaci. Fotografie František Dostál a Radovan Kodera. Přebal, vazba a grafická úprava NAVA. Odpovědný redaktor Jiří Zahradnický. Tisk: NAVA TISK s. r. o., Plzeň. Náklad ani cena neuvedeny. Počet stran 163.

Narození Sisyfovo

Knihu vydala Mladá fronta jako svou 5829. publikaci v Praze 1998, Klub přátel poezie, ročník 1998/1999, výběrová řada. Typografie Otakar Karlas. Na přebalu jsou výřezy z obrazu Pietera Bruegela Stavba babylonské věže. Odpovědný redaktor Jan Šulc, výtvarný redaktor Bohuslav Holý, technický redaktor Miloš Jirsa. Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s., Husova 1881, Havlíčkův Brod. 104 stran. Doporučená cena Kč 99 včetně DPH, cena pro členy KPP Kč 89 včetně DPH. Náklad neuveden.

II. Antologie poezie:

Anamnéza

Vydala Mladá fronta, Praha 1964. Doslov napsal Jiří Brabec, obálku a vazbu navrhl Václav Sivko, graficky upravil Jan Wild. Vyšlo jako 2093. publikace Mladé fronty, mimo edice. Odpovědný redaktor Vladimír Novák. Vytiskl Mír, n. p., závod 2, provoz 22, Le-gerova 22, Praha 2. Náklad 3 000 výtisků, 152 stran. Cena váz. výtisku Kčs 11.

Události

Vyšlo jako 4. svazek Speciálky knižní grafiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. První publikování tohoto výboru připravil Miroslav Holub. Jako diplomní práci celkovou grafickou úpravu a výzdobu navrhl Jiří Novotný. Sazba a tisk Polygrafia, n. p., závod 1. Tisk ilustrací a knihařské zpracování ve školních dílnách provedli Vladimír Lutterer a Jaroslav Doležal, v počtu čtyřiceti číslovaných, neprodejných exemplářů v červnu 1971. Počet stran 40.

Sagitální řez

Básně Miroslava Holuba s výtvarným doprovodem Oty Janečka a s typografií Oldřicha Hlavsy vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 4759. publikaci, Praha 1988. Odpovědný redaktor Vladimír Justl, výtvarný redaktor Miloš Novák, technická redaktorka Karolína Kotlářová. Vytiskla Polygrafia, n. p., Praha 2, Svobodova 1. Náklad 6 000 výtisků, 142 stran. Cena váz. výtisku Kčs 27.

Lepší role už nedostaneme

Vydalo nakladatelství Carpe diem jako svou 22. publikaci v Brumovicích roku 2000, 3. svazek Edice klubové poezie. Grafický návrh: Richard Procházka, fotografie: Martin Havelka, Michal Huvar, Karel Novák a archiv Radka Bláhy a Miroslava Kovářika. Kresba: Vladimír Merta. Tisk: Sursum Tišnov. Odpovědný redaktor Michal Huvar. Náklad 500 výtisků. Cena neuvedena. Součástí knihy je CD (*hudba: Vladimír Merta; účinkují: Vladimír Merta /kytara zpěv/, Miroslav Kovářik, Radek Bláha, Jana Štvrtecká a členové divadla poezie Regina Břeclav /mluvené slovo/; režie stejnojmenné divadelní inscenace z r. 1988, jejíž ukázky nosič obsahuje: Jana Kaněrová, Bedřich Kaněra; výběr, sestava, produkce a režie nahrávky: Michal Huvar; zvuková režie a konečná úprava snímků: Michal Chovanec, Ivan Jaroš, Bronislav Šmíd*). Počet stran 56.

Časoprostor

Vyšlo jako 7. svazek Skvostů poezie. K vydání připravil Vladimír Justl, ilustrační doprovod Václav Bláha, typografie Zdeněk Ziegler. Vydala Euromedia Group k. s. – Odeon v Praze roku 2002 jako svou 2073. publikaci, v Odeonu publikace 63. Odpovědný redaktor Jindřich Jůzl, technický redaktor David Dvořák. Počet stran 128. Sazbu zhotovilo Sdružení MAC, spol. s r. o., Praha. Vytiskly Tlačiarne BB, spol. s r. o., Banská Bystrica. Náklad ani cena neuvedeny.

III. Doslovy:

Na tomto místě publikujeme čtyři významné příspěvy, otištěné poprvé ve výše uvedených antologiích. První je doslovem z knihy **Anamnéza** (1964), druhý pochází z přebalu titulu **Sagitální řez** (1988), třetí je předmluvou básníka a překladatele z výboru **Lepší role už nedostaneme** (2000) a poslední z pera Vladimíra Justla uzavírá výbor **Časoprostor** (2002).

O autorovi

„Existuje-li sdělování bez vnitřní potřeby něco sdělit, pouze tak, že někdo chce dosáhnout společenské a intelektuální vážnosti tím, že by se stal jakýmsi knězem sdělování, pak kvalita a informační hodnota zprávy klesá jako závaží.“ Slova Norberta Wienera lze vztáhnout stejně na práci vědeckou jako na tvorbu básnickou a vědec a básník, o němž píšeme, je měl a má v krvi. Miroslav Holub vystudoval lékařskou fakultu, pracoval v patologickém oddělení nemocnice na Bulovce, stal se vědeckým pracovníkem (zabývá se zkoumáním protilátek v akademickém ústavu) a kdesi na počátku této systematické, dlouholeté práce je pár veršů. Pak následuje pauza a první sbírka vychází až roku 1958, kdy je autorovi třicet pět let. Tedy – „z básnění hned do vědění“ a „z vědění hned do básnění“, abych užil veršů Vladimíra Holana. Ale „do básnění“, zbaveného všech póz a zvyklostí kněžských parádních, ale bezobsažných sdělení, všech konvencí a epigonských gest, kterými docilují mnozí „společenské a intelektuální vážnosti“. Holub nechce mít s tímto cechem nic společného. Touží po obsažnosti sdělení, po kvalitě a hodnotě básnického díla. Děje se tak v čase, kdy vědecká činnost nemůže již vyčerpat jeho intelektuální aktivitu, kdy vědec touží vyslovit totalitu soudobého člověka a stát se aktivizujícím činitelem společenského procesu, v němž existuje.

Okruh vědeckých problémů, v kterém se Holub pohyboval, byl překročen, když se ukázala vnější možnost a vnitřní nutnost formulovat celistvou koncepci člověka a světa. Holub přichází do obrodného kvasu druhé poloviny padesátých let vyzbrojen daleko lépe než jeho generační přátelé; úcta k faktům a k poznání ho zbavuje pověr i v oblastech, kde mají fakta emocionální charakter, kde konzervatismus intelektuální bere na sebe podobu citového efektu a „zásadní“ věrnosti iluzím. Tento básník se zdá být imunní vůči deformacím, protože jsou pro něho *předmětem* zkoumání, nikoli *podnětem* myšlení. Problematika, která stála před mladou básnickou generací, soustřeďující se tehdy kolem časopisu Květen, byla právě Holubem poprvé pojmenována a vymezena. Šlo o koncepci tzv. poezie všedního dne, o niž se proneslo – aniž si dali mluvčí práci doložit svá tvrzení nějakými důkazy – tolik nesmyslů a suverénních soudů, že mnozí lidé dodnes sdílejí představu Václava Kopeckého o „poezii pochybného poslání“, „opěvující všechno ošklivé a zošklivující všechno krásné“, čili že se objevil „omlazený existencialismus“ a „sexuální nihilismus“. Postavme si proti těmto fantaziím programové postuláty a konkrétní realizace Miroslava Holuba.

Náš všední den je pevnina – tak nazval autor své pojednání (Květen roč. II, číslo 1, září 1956), v němž protestuje proti „poezii obecné, statické i mytizující“ i proti poezii falešné intimity, a pléduje pro „kritickou a nemanifestační poezii“, opřenou o „detaily, které mají perspektivu“, o „fakta obyčejného, každodenního života“. Jde o program lyriky aktivní, činorodé, optimistické, s maximální sdílitelností. Článek byl tehdy vnímán jako signál, jako odrazový můstek, neboť bylo nutné oddělit se od papírového patosu a vnější gestikulace, od poezie degradované na veršování a poetizování známých polopravd, od falešných ideologických tezí, kterými byl vztah ke skutečnosti zprostředkován. Nikdo ve „všedním dnu“ nezabloudil, mladí poetové zde chvíli pobýli a s vědomím sounáležitosti a spřízněnosti šli každý za svým cílem. Také autor prvotiny *Denní služba* (1958).

Holub je důsledný ve své orientaci k „všedním skutečnostem“, situuje však člověka i věci do vztahů, z nichž vyrůstají jisté normy a ideál tvořivého lidství. Intelektuální schopnosti mu nedovolí trvale zůstat u žánrových obrázků a způsobné, pravidelně rytmané a rýmované lyriky. Pátrá po vzájemných vazbách, demonstuje – i v jednotlivých obrazech – proti fikcím a destruktivním důvěrám a celistvost, převrací tradiční představy o básnickém a nebásnickém, konfrontuje a ironizuje „vznešené“ a „nízké“

(„přijímáme pod obojí způsobou chleba a pivo“). Směřování je tedy negativní i pozitivní; úsilí o depoetizaci a deheroizaci představuje současně hledání reálných zdrojů lidské aktivity, dávající smysl bytí člověka. Negace pseudohodnot je vždy provázena obrazy činorodých aktů, jejichž konkretizace jsou shledávány v rovině běžného života. Obyčejný člověk, „ten nejmíň známý druh“, „pevný bod vesmíru“ pro Holuba prostě *existuje* a je protiváhou dobových mystifikací a mýtů, v nichž je pravda zaměněna za zdání. Tato poezie, akcentující velikost ve zdánlivě i skutečně všednosti („na posledním soudu stolů kuchyňských“), znovu navrátila do lyriky svět wolkrovských věcí (Budík, Mucholapka, Mlýnek na kávu) a všedních situací a scén (Kluci u řeky, Nošení uhlí, Tramvaj v půl šesté ráno); Holubovi ovšem nejde o všeobjímající bratrství, o slávu „mlčenlivých soudruhů“, ba ani ne o „poetizaci terénů dosud neprobádaných“, ale o *etos člověka*, spjatého s dynamikou světa, jehož jednotu svou nezničitelnou dělností a myšlením neustále dotváří. Holub tím odpovídá na obecnou otázku o soudobém typu tvůrčího činitele. V tomto sporu, jehož předmět byl vymezen „dobou“, nikoli básníkem, zaútočil Holub svou pozitivní představou jedince, jenž „hledá a nalézá“, představou, která je vyhrocena proti papírovým ideálům. V Denní službě se projevil jako vyhraněná individualita, jejíž síla tkví v poetické reakci na zcela určitý kontext. Holub je čističem terénu, není mu dáno tázat se, neboť musí odpovídat; proti pseudojistotám nemůže přece postavit problematizovanou a nejednoznačnou realitu. Ostatně je mu vlastní odpor proti „atomizaci“, proti rozkládání „celosti skutečnosti na jednotlivé aspekty a prvky, úlomky prostoru a času“ (z článku Zcelující věda, atomizující umění, Květen roč. IV, číslo 6, červen 1959); při analýze neztrácí nikdy ze zřetele strukturní celek, rekonstruuje, aby konstruoval. Jeho prvotina je spíše výsledkem, soudem, krédem než procesem, formací pohledu.

Často se spokojujeme vysvětlením, že poetika Holubových prací pramení z autorova vědeckého založení. Ale základní otázka je jiná: proč byl právě tento přístup v jistém stadiu aktualizován, proč se ukázal vývojově plodný. Česká literatura v letech padesátých procházela různými deformacemi, z nichž nejvýznamnější bylo zpřetrhání vývojové kontinuity. Literární proces byl citelně ochuzen o řadu progresivních zjevů, jejichž tvorba logicky rozvíjela postupy moderního umění (např. Holan, Hrubín, Kolář), mnozí svou tvorbu připínají k úkolům, jež neodpovídají jejich založení (Mikulášek), a do popředí vystupují básníci,

jejichž poetika je sice vývojem mnohde překonaná (Nezval), ale přece jen ukazuje více možností, než má vládnoucí eklekticismus. V této době se zdá být velkým činem jakákoliv aktualizace, signalizující nutnost kontinuity s tradicemi moderní lyriky (připomínám např. ohlas sbírek Milana Kundery a Miroslava Floriana). Holub se připíná k linii prévertovské, brechtovské a částečně i halasovské; Denní služba připomněla závažnost poezie opřené o bohatou empirii a racionální soud, poezie objektiváční, zdůrazňující etickou závaznost lidské existence. Holub není skryt za metaforou, obrací se ke skutečnosti přímo, je jednoznačný v útoku i pregnantní ve výpovědi. Našel rychle čtenářskou obec, vzrušoval, dráždil, podněcoval. A ve třech knihách uskutečnil svou osobitou představu poezie, která dotvářela i přetvářela původní východiska – *Achilles a želva* (1960), *Slabikář* (1961) a *Jdi a otevři dveře* (1962)*.

„Utváření života bude de facto společnou úlohou pro vědu i umění“, řekl Holub v jednom interviewu (Kulturní život 1963, číslo 2, 12. 1.). „Věda dá metodu a umění program.“ Básníkova nedůvěra k intuici, k nekontrolovanému tvůrčímu aktu je rubem důvěry k intelektuálnímu postupu a programovému „tvrdému přístupu“: „Nic nestojí v cestě tomu, aby nové umění nebylo založeno na nahodilých shodách a podlidských kvalitách duševna, ale na nejlidštější energii... věci doslova leží v našich rukách, nejsme ve vleku mimolidských principů ani strašidel uvnitř člověka, ale rozhodujeme“ (Věda kontra umění – nafouklý problém, Host do domu 1960, číslo 9). Rozvíjení původních postulatů tedy směřuje k universální představě lidské existence a k stanovení funkce, jež v lidském životě má zaujmout umění. Holub ostře brojí proti výlučnosti tvorby, proti tradičnímu traktování neméně tradičních látek, chce i moderní poezii plně začlenit do všedního života: „Nejraději píšu pro lidi netknuté poezií. Třeba pro ty, kteří ani nevědí, že by pro ně měla vůbec být. Chtěl bych, aby četli básně tak samozřejmě, jako čtou noviny nebo chodí na fotbal, aby je nepokládali za nic obtížnějšího ani zženštilějšího, ani chvályhodnějšího“ (Večerní Praha 7. 5. 1963). Tak se u Holuba vzájemně prolíná osobní krédo s jistou analýzou stavu umění, vlastní poetika s obecnými kritickými postuláty. Tento básník neformuluje ex post, až po realizacích, ale současně, či ještě před tím, než dílo vzniklo, vytváří jeho model (který se ovšem od konkrétních výsledků mnohdy značně liší). Holubova koncepce moderní lyriky není rozplývavá, eklektická, ale soustředěná, zahleděná do určitého „problému“, který se

autor pokouší rozřešit. Důsledkem programového zaměření je značná dostředivost Holubovy tvorby, která je zároveň předpokladem krystalizace několika typů básní.

Básnická „*exempla*“ vyrůstají organicky z obrazů všedních věcí a scénérií, ale zbavují se příliš vázanosti na „typické“ reálie a čerpají ze zážitkové sféry, která je v lyrice překvapivě nová a kde se autor pohybuje s naprostou jistotou; vědecká práce, její morálka, řád, kolektivita atp. dávají dostatek možností nalézt v tomto specifickém obecné, vytvořit v konkrétním obraze symbol lidských vztahů (příkladných vztahů) a postojů (příkladných postojů). Již prvotina logicky vyústila k tomuto tematickému okruhu:

*Přibit tisíci nezdary,
přibit tisíci nadějemi
sedět jako nejtišší šelma,
a rvát se a číst.*

*Bílý kůň nevystoupí z hlubin,
neobjeví se ohnivý list.*

*Mezi buňkami, mezi jehlami,
mezi plameny, mezi psy,
mezi hvězdami,
tam, kde se probouzíte,
tam, kde chodíte spat,
kde by snad nikdy nebylo a není –
hledat*

a nalézat.

(Večer v laboratoři, Denní služba)

Příklady – obrazy lidské vůle, obětavosti, skrytého heroismu, tvůrčího zaujetí jsou postupně více dramatizovány, ale jejich poslání se v podstatě nemění: „oč lidštější je věda nežli nevědění.“ Básnické „*portréty*“ jsou založeny na významové konfrontaci zašifrovaných představ o určité historické postavě a básnickově překvapivé konkretizaci a interpretaci, která vžitému názoru kontrastuje. Holub chce odhalit mystifikaci a falešnou glorifikaci a již výběrem detailů, situováním do určitého kontextu postihu je význam lidského činu i touhy. Nekonstruuje kladné a záporné

zjevy, chce se propátrat k důsažnosti lidských reakcí, k rozpětí a souvislostem mezi motivací a reálným dopadem, mezi individuálním a historickým (srov. např. v našem výboru báseň Galileo Galilei). Básně *o paradoxnosti poznávání* demonstrují domnělé a banální pravdy, opakované a omšelé, jež jsou zdrojem moudrosti těch, kterým je „lepší polopravda než nic“. Holub si s oblibou vytváří prostředí školské výuky, aby na kontrastu učitele, který má „naprosto jasno“, a žáků, vzpírajících se tomuto tupě spokojenému světu, postihl skrytou podstatu zdánlivé věčnosti a zdánlivé nevěčnosti:

*Je slyšet trávu růst
podle lineálu.*

*A s jemným šustěním
a s dušeným praskotem
umírá pod lavicí
malíř býků z Altamiry
a z Lascaux.*

Ticho tam vzadu!

(Hodina kreslení, Slabikář)

*Pan učitel píše pětku
Lobačevskému,
vylučuje Darwina z hodiny přírodopisu
a Einsteina zaznamenává do třídnice
pro rušení klidu.*

Pořádek bude!

(Pan učitel, Slabikář)

Báseň *dramaticky vyhrocených scén* je buď soustředěna k přísně ohraničeným motivům (např. Voják ze sbírky Achilles a želva), anebo se postupně rozbíhá do navzájem korespondujících pásem, kterými se rozvíjí motivický materiál obširněji, než je to u Holuba zvykem (např. Buchenwald dnes večer ze sbírky Slabikář). Jindy je to dramatická příhoda, jež není předpokladem, přípravou pointy, ale zakládá se na rozvinutí dvou významových plánů (Pes v lomu ze sbírky Jdi a otevři dveře).

Výčet bych mohl rozšířit, ale nejde mi o „přehlednou“ schematizaci Holubovy poezie, spíše chci zdůvodnit, jak tato dostředivá tvorba se stále vrací k několika myšlenkovým, představovým i formálním okruhům. Neboť autor Slabikáře je systematick, vědec, který vyzkouší všechny varianty přístupů a postupů, jen aby mohl dojít se svým pokusem k stanovenému cíli. Při malém rozptylu záběru se ovšem objevuje nebezpečí jistého opakování a zautomatizování. Objev se zvrací ve svůj opak. Nekonvenčnímu hrozí stát se konvenčním. Už ve třech výše jmenovaných knížkách nalezneme doklady, že Holub si toto nebezpečí uvědomoval, ale bylo velmi obtížné přebudovat systém, odpovídající básníkovu naturelu. Svou poetiku Holub zakládá na neobrazném pojmenování, akcentuje přímý vztah slova ke skutečnosti, významovou jednoznačnost; v nerozsáhlém, ale neobvyklém slovníku je naprostá převaha substantiv (srov. např. báseň *Dobyťtí pólu* ze sbírky *Achilles a želva*) a sloves, jež báseň dynamizují (např. v básni *Operace* ze sbírky *Achilles a želva*): „*vyrvat nádor, – amputovat hřeben bolesti, – udělat novou cévu, – novou tvář, – zašít, – obvázat, – zahodit jehelce, – odepnout peany, – umýt si ruce, – osušit pot, – zapálit cigaretu*“ atp.). Zaměření k lapidárnímu výrazu, k zkratkovitému, „telegrafickému stylu“, k oslabení metaforiky a preferování věcného sdělení neoslabuje estetickou hodnotu textu, neboť „hodnota básnického pojmenování je dána jedině úlohou, kterou vykonává v celkové výstavbě díla“ (Mukařovský). V Holubově lyrice jsou neobyčejně důležité významové vztahy mezi slovy, mezi verši, mezi strofami, jejich vzájemná konfrontace. Poznáme to nejlépe z Holubova přesného členění básně na strofické celky, z častého užívání paralelismů, anafor, refrénů, opakování slov, ze vzájemných korespondencí jednotlivých částí atp. V básni, působící někdy dojmem monotónnosti, prostého opakování nerozsáhlého slovníku (ovšem oscilace mezi konstatováním a metaforickým pojmenováním tuto „monotónnost“ stále rozrušuje), dochází k prudkým významovým zvrátům, jejichž pomocí je jev odhalován, objevován, vytvářen. Sled vršicích se nebo vzájemně si odporujících konkrétně vyúsťuje do pointy. Holubovy básně jsou přesně zorganizované celky, jimž dává souhrnný smysl závěrečné apelativní (přímo či nepřímo) uzavření, které však není žádným vnějším doplněním předcházejícího textu. Pointou Holub hodnotí, precizuje myšlenku, otevřeně se zainteresovává na tématu. Tímto konstatováním se znovu vracím k vnitřnímu rozporu Holubovy tvorby, který poznamenává také problematiku dalšího vývoje.

Holubovy verše postihují „objektivní“ dějství, tj. procesy, odehrávající se vně básníkovy subjektu. Jejich základním rysem je rozpornost, konfliktnost, dramatičnost. Naskytne se otázka – jak je instrumentován subjekt, který vše vidí a – soudí? Zůstává do značné míry *statický*, předem daný, není zpředmětněn jeho pohyb, není představen jako *součást hodnocené skutečnosti*. Holuba ohrožuje – podobně jako jeho generační druhy – nebezpečí, vyplývající z tvorby básní určených a vymezených předem stanoveným cílem, který má báseň demonstrovat, ilustrovat, metaforizovat. Vznikají příklady a instrukce, nepřátelé lineárnosti se stávají lineárními. V novém společenském a literárním kontextu se zřetelně projevilo, že Holubův sklon k „naučením“, jež se tváří, jako by vyčerpala podstatu předmětu, zabraňuje rozvinout jiné složky autorova talentu. „Mám teď pocit, že můj styl je u konce,“ prohlásil Holub již na počátku roku 1961 (Kultura 1961, číslo 5, 2. 2.). Hlavní problém ovšem netkví ve stylu, ale v konkrétním básnickém přístupu k realitě.

Tím není řečeno, že by od jisté doby přibývalo „špatných“ básní, že by se Holub stal epigonem sebe sama. Naopak. Právě v dalším údobí vznikají čísla, jimiž vrcholí dřívější Holubova tvorba (připomínám např. báseň Hlava ze sbírky Zcela nesoustavná zoologie). Podstatné však není to, že Holub tu a tam dovršuje předcházející tendence, ale že vznikají pokusy o novou orientaci. Obranné látky jsou nacházeny již v knihách, o nichž jsem se zmiňoval, ale teprve ve sbírkách *Kam teče krev* (1963), *Zcela nesoustavná zoologie* (1963) a *Tak zvané srdce* (1963) se rozpor plně projevil a současně s ním vystoupilo do popředí i Holubovo úsilí postihnout pohyb reality z jiných úhlů. Vzniká řada básní, určených jako doprovod k fotografiím, ale tyto pokusy skutečně nejsou, jak konstatoval bystrý kritik, „zásadním východiskem“, spíše jde o pokus dorozumět se na těchto cestách se čtenářem. Přílišné přilnutí k obrazu, k zprostředkovanému objektu jen prohlubuje tvůrčí rozpaky. Ve Zcela nesoustavné zoologii uplatnil Holub sice svůj „smysl pro vidoucí (ten kriticky klasifikační) a vědoucí (rozebírávavý) humor“ (O. Sus), závažnější však je, že v posledních básních dokázal rozvinout dosud zasuté či dříve nepříliš uplatněné složky svého talentu. Jeho básně se zbavují zdůrazněné pointovanosti, projev se drammatizuje a rozpíná do několika směrů, jednotlivé digrese nevyčerpávají naznačený prostor, objektivní dění není již demonstrační ideje či ilustrací autorova postoje. Do popředí vystupuje palčivá ironie, expresivita podání:

*A já svý umím, pane, já kdybych
chtěl, tak bych to vostříhal všecko,
takovej plastickej stříh jste neviděl,
pane, to vám garantuju, já kdybych
chtěl, ale já sem prevít,
rozumíte věci, pane.*

(Holič, Kulturní tvorba 1963, číslo 9)

To, co se Holubovi podařilo v „poloreportáži“ *Anděl na kolečkách* (1963), je velmi podnětné i pro jeho tvorbu básnickou. Na malé ploše je rozvinuto dramatické střetávání člověka, střetávání, jehož smysl není jednoznačný, je rozbíhavý do několika stran, ale tato mnohost a kontrastnost není chaosem.

Jiří Brabec

Miroslav Holub (*1923) je dvojdomý tvůrčí typ. Úspěšně působí jako lékař-vědecký pracovník v oboru imunologie a zároveň se od poloviny 50. let intenzivně věnuje i literatuře. Napsal dvanáct básnických sbírek (prvotina: *Denní služba*, 1958, prozatím poslední sbírka: *Interferon*, 1986), tři prozaické knížky, celou řadu fejetonů a esejistických úvah aj. Reportážní knížkou *Anděl na kolečkách* (1963) výrazně zasáhl i do vývoje české prózy, ale těžiště jeho literární činnosti evidentně spočívá v tvorbě básnické. V ní se často obracel do specifického prostředí sobě blízkého, do prostředí nemocnic, výzkumných laboratoří, vědecké práce a nacházel tam nejen neobnošenou, atraktivní a přitom obecněji platnou životní problematiku, ale mimo jiné i zdroje svého celkového věcně, analyticky založeného postoje k realitě, inspiraci k pokusu o uplatnění intelektu v poezii a o sblížení básnické tvorby a vědy, prameny nové poetiky a básnické imaginace. Tím vším a celou řadou momentů dalších básně Miroslava Holuba upoutávaly a upoutávají pozornost doma i v zahraničí jako výrazná, antitradiční, umělecky novátorská výpověď o životě a situaci člověka v moderním světě. Básnická tvorba tohoto experimentátorského autora chce být od počátku po dnešek významově nerozplývavá, asentimentální, „nepoeticky“ věcná, intelektuálně zkoumavá, analytická, chce vědomě odrážet ducha civilizačních procesů v době techniky a vědy, ale to jí nikdy nebránilo v tom, aby byla především poezií, a to jako kterékoliv jiné dobré verše.

„Je mi záhadou“, oprávněně píše Lewis Thomas v předmluvě k americkému výboru z Holubovy poezie, „jak může Miroslav Holub být tak aktivní a produktivní v obou sférách své tvůrčí činnosti a s bravurou a zřejmým potěšením přecházet od jednoho k druhému. Nicméně tak činí, a přestože mě ani tento unikátní případ nepřesvědčuje o tom, že by věda a poezie bylo jedno a totéž, alespoň mi dokazuje, že jsou to oblasti slučitelné, což už samo o sobě není v dnešní době malým výkonem.“

Bohumil Svoboda

Miroslav Holub žil stejně tichým, často surrealistickým humorem, kterým psal. Mé vzpomínky na něho jsou vesměs právě humorné. Jeho poezii jsem začal překládat před více než dvaceti lety, ale osobně jsme se seznámili až v roce 1983 na literárním festivalu v Cambridgi. Četli jsme jeho básně, on originály, já své anglické překlady. V přestávce se u nás objevil redaktor britského rozhlasu, zodpovědný za zvukový záznam, a pravil: „Pánové, vy jste ze všech sklidili největší potlesk. Vadilo by vám, kdybychom z něho něco ustříhli a přilepili jiným účastníkům?“ A tak se i stalo. Byl to typický začátek našich společných vystoupení. O dva tři roky později jsme znovu četli spolu na festivalu v Cheltenhamu. Vždyť to znáte: peněz na takové podniky není nikdy dost a pořadatelé spoléhají na podporu a pomoc fanoušků. Jedna starší dáma nám proto laskavě nabízela, že nás oba, Miroslava a mne, ubytuje ve svém „cottage“, t. j. vesnickém domečku. Vděčně jsme přijali a na cestě v jejím autě – ona samozřejmě česky nerozuměla – jsme se bavili představou, že třeba skončíme v malém pokojíku nebo dokonce v manželské posteli. Nemuseli jsme se bát. Ten domeček – typický anglický understatement – se ukázal být prostorným domem a každý jsme měli svůj pokoj.

Pamatuji též nezapomenutelnou večeři v Miroslavově domě v Praze. Někdy předtím jsem se mu zmínil, že mám rád meruňkové knedlíky (člověk své zážitky z dětství nezapomíná). Když jsem se pak u něho objevil, prohlásil naprosto vážným hlasem: „Tys řek, že máš rád meruňkové knedlíky. Tak je máme k večeři dnes.“ Myslel to doslovně. Nic jiného – kromě ovšem pití – nebylo. Ale zato obrovská kupa báječných meruňkových knedlíků uvařených paní Jítkou. Když jsem se podívil, že nemá domácí telefon – normálně jsem mu volal do laboratoře – vysvětlil, že ho nikdo v sousedství nemá. „Všichni doufáme, že se nám sem nastěhuje nějaký člen ÚV, to bychom ho hned dostali.“

Jiná vzpomínka na večer v jeho domě je méně šťastná. Měl nový počítač, moc se v něm ještě nevyznal, a z moderního hlediště to byl dost primitivní stroj. Pracovali jsme na nějakém překladač: on mi četl čili diktoval český text a já jsem seděl u počítače a psal to anglicky. Náhle kdesi v blízkosti do elektrického vedení uhodil blesk. Všechno bylo vymazáno, ztratili jsme asi dvě hodiny práce. Být sám, tak bych zuřil a klel. Miroslav však s vtipnou poznámkou o fyzice elektřiny pokrčil rameny a klidně prohlásil, že se do toho znovu pustí příštího rána.

Jindy mne svým autem vezl od svého domu do Průhonice, kde mi chtěl ukázat krásné rododendrony. Na jednom místě, na pravém okraji silnice, spadl kus dřevěného plotu do vozovky, asi na délku pěti šesti metrů. Místo toho, aby ten plot někdo narovnal, nějaký silniční zřízenec velmi pečlivě tu bílou čáru, která silnici lemovala, protáhl kolem spadlého plotu, alespoň dva metry do vozovky a potom zase zpět k okraji silnice. „Podívej, perfektní surrealismus,“ pravil Miroslav. Bylo zřejmé, že ho to velice bavilo, ať to už bylo seriózní doslovné plnění nařízení lemovat sjízdný povrch silnice bílou čarou, nebo záměrný vtip, možná dokonce disidentní vtip nějakého silničáře. V každém případě Miroslav v tom viděl lidskou pošetilost – jeden z hlavních terčů celé jeho poezie.

Naše poslední společné čtení bylo v Londýně před půldruhým rokem, v tzv. staré operační síni jižní londýnské nemocnice ze začátku minulého století. Je to teď muzeum dějin chirurgie, všude naprosto hrůzné železné – nikoliv niklové nebo chromové – přístroje. V malé operační síni na druhém poschodí jsme oba seděli na operačním stole a posluchači seděli v polokruhu na lavičkách, z nichž studenti medicíny před sto padesáti lety sledovali chirurgy při práci. Miroslav se cítil ve svém živlu. Věděl, k čemu ty příšerné přístroje sloužily, vtipkoval o tom, a čtení – jako všechna jeho čtení – posluchače fascinovalo a bavilo. Naposled jsem se s ním viděl v říjnu 1997. Chodil o holi, zlobila ho kyčel, ale byl veselý jako vždy.

Ewald Osers

*Zákon autorský:
Psát a umět psát
jsou dvě zcela odlišné věci.*

Toto aperçu známe ze souboru *Ne patrně Ne* (1989). Jeho podtitul zní: *Zcela malá knížka nadávek, zákonů, odkazů apod.* Ta slo-

va jsou i v aforisticko-humorném kontextu míněna vážně: Miroslav Holub (1923–1998) věděl, o čem mluví.

Básnických sbírek mu vyšlo patnáct (prvotina Denní služba 1958, poslední, Narození Sisyfovo, 1998), připravil si dvě antologie (Anamnéza, Sagitální řez), knížek esejů je deset: nejznámější „cestopisný“ Anděl na kolečkách, 1963, časopisecké sloupky K principu rolničky, 1987, a úvahy o vztahu poezie a vědy nazvané Maxwelův démon čili o tvořivosti, 1988. (V letech 1951–1965 byl výkonným redaktorem časopisu Vesmír). Překládal z polštiny a angličtiny, jeho práce, především verše, vyšly s velkým ohlasem ve dvanácti zemích. Dva soubory esejů a víc než sto padesát studií jsou výsledkem Holubovy vědecké činnosti (1953 MUDr., imunolog, DrSc.; krátce navštěvoval i Přírodovědeckou fakultu UK a přednášky z logiky, filozofie a literární historie na FF UK).

Miroslav Holub představuje jedinečnou symbiózu poezie a vědy – s příklonem k filozoficky nazírané problematice světa. Začínal mezi autory časopisu Květen (poezie všedního dne, druhá polovina 50. let). Sudičkami mu byly tvorba válečné Skupiny 42, především texty básníka „dne“ Jiřího Koláře (zdá se, že i civilismus počátku 20. století), americká a anglická literatura, hravá fantasknost Jacquesa Préverta a možná i šedá racionalita Bertolda Brechta. Mezi emblémové básně tohoto prvního období patří „pohádka“ O Popelce, Óda na radost a Pes v lomu.

K jistému posunu (výstup na další vrchol pohoří Poezie) dochází po násilné autorově odmlce v normalizačních 70. letech. Cítí a vidí svět bolestněji, jako hmatatelné theatrum mundi – nejednou se tak děje ve vzpomínce na dětství (motiv matky prolíná ale celou Holubovou tvorbou). Staronovým tématem jsou i „výpůjčky“ z historie (už druhá Holubova sbírka se jmenuje Achilles a želva).

Nové, ještě pevnější uchopení slova čteme ve Stručných úvahách, v řetězení na téma Minotaurus a ve verších O původu věcí (Naopak, 1982), v Biologických básních, v cyklech K teorii divadla, ve Veselých příhodách loutek a v Konci her (Interferon čili O divadle, 1986) i v ponorné sbírce Syndrom mizející plíce (1990) s oddíly Synkopy, Symptomy, Syndromy, Synapse.

Miroslav Holub si říká o vymezení *hledající agnostik* – jenže už v prvotině je báseň vystavěna na křesťanské triádě víra-naděje-láska (Beznohý). V poslední knize, Narození Sisyfovo, čteme verše Zmrtvýchvstání a Cokoli o Bohu, v nichž je připuštěna jeho existence, není však možné poznat ho, tedy srozumět se

s jeho metafyzickou tvářností: „Cokoli říkáš o Bohu / je nepravda.“ Jako by tu znělo holanovské *Není poznání* a typicky holubovský fenomén „nepochopitelnosti“ tajemství: „– tak až umřu, to už nikdy nebudu? / Nikdy.“ (Časoprostor, Interferon čili O divadle)*.

Holub v tomto druhém období tíhne víc k filozofujícímu esěji, který sytí i hlas jeho poezie. Otevírá se propast: skepse k vědě a stálá nevěle přijímat to, co „existuje“ mimo poznatelnou realitu.

V Holubovi bytuje kauzální propojení, jednota, ale i svár a napětí mezi básníkem a vědcem (nebo: vědcem a básníkem). Mezi člověkem s vědomím historické tradice a kontinuity a bytostí fascinovanou přítomným časem, „moderní“ racionalitou.

Odtud i jeho témata, vidění, ale také jazyk, styl. Jeho poetika. Lyrická antilyrika. Humor patosu. Návody jako forma tázání. Realita a fantazie. Konkrétnost a fikce. Hra o život. Vrcholy i pády. Existování (život, bytí) a odchod „hmoty“ (člověk). Co zbývá?

Snad ta trocha naděje. Jenže té není – a on to tuší – bez víry (až dětské) a lásky (víc než milostenské).

V. J.

Zbývá i naděje, že český básník získá někdy v budoucnu ve světě opět stejně silné zastoupení, jaké si tam dokázal vybudovat Miroslav Holub. Byl tam bezesporu nejvydávanějším českým básníkem 20. století, což dokládá tento malý a dodejme, že neúplný soupis zahraničních vydání jeho poezie: *Selected Poems*, 1967; *Although*, 1971; *Notes of a Clay Pigeon*, 1977; *Interferon, or On Theater*, 1982; *On the Contrary and other poems*, 1984; *The Fly & Other Poems by Miroslav Holub*, 1987; *Vanishing Lung Syndrome*, 1990; *Poems Before & After: Collected English Translations*, 1990, 1995; *Made in Pilsen, Czechoslovakia*, 1996; *Supposed to Fly: A Sequence from Pilsen, Czechoslovakia*, 1996; *Intensive Care*, 1996; *The Rampage*, 1997.

Když v roce 1998 básník zemřel, psaly o tom významné anglosaské listy The New York Times („Holub byl velký básník...“), The Times („Holubovy básně, v nichž je cosi až klinicky čistého, neromantického, nemusíme milovat, ale musíme je obdivovat.“), Guardian („Holub není ani tak český jako spíše mezinárodní básník...“) či Independent. Ted Hughes, „poeta laureatus“ Albionu, o něm kdysi prohlásil, že patří „k hrstce nejdůležitějších písničích básníků“. Podobně se vyjádřil Matthew Sweeney: „Myslím, že opravdu měl vliv na jazyk anglické poezie. Ve světové literatuře po něm zůstává prázdné místo.“

IV. Pravopisná norma a varianty:

V otázce pravopisu jsme přihlédli k současné normě a psaní některých jevů podle ní sjednotili, např. ve tvarech slov *nervosní (nervózní)*, *pulover (pulovr)*, *ssaje (saje)*, *pensista (penzista)*, *civilisace (civilizace)*, *synthetický (syntetický)*, *pathologie (patologie)*, *pulsující (pulzující)*, *filosof (filozof)*, *pulitr (püllitr)*, *ekzématický (ekzematický)*, *autogén (autogen)*, *impuls (impulz)*, *protoplasma (protoplazma)*, *anabase (anabáze)*, *gén (gen)*, *vat (wat)*, *Demosthénés (Demosthenes)*, *museum (muzeum)*, *hydroxyd (hydroxid)*, *president (prezident)*, *konsul (konzul)*, *Minótauros, Mínótaoros (Minotaurus)*, *rheumatický (revmatický)*, *thermodynamika (termodynamika)*, *novoassyrský (novoassyrský)*, *desodorant (deodorant)*, *jogin (jogín)*, *konec konců (koneckonců)* aj.

V básni **Beznohý** ve 3. verši odspodu jsme doplnili v tisku 1. vydání vypadlou předložku *s*, v básni **Trefa** upravili psaní v *hospodě U kanónu (U Kanónu)*, v básni **Hodinky k hospodě U zvonu (U Zvonu), v básni **Země večer** opravili tiskovou chybu u prvního slova (*Zhloubky bylo cítit... / Z hloubky bylo cítit...*), v básni **Konec hry** doplnili chybějící předložku (*zející hlavně z hospod*). Též jsme upravili psaní slov *velikonoce (Velikonoce)* a *vánoce (Vánoce)*.**

Dále jsme tedy objevili následující rozdíly mezi prvním knižním otištěním básní, kterého se naše vydání přidržuje, jak bylo řečeno, a jejich dalším publikováním, případně opravili zjevné chyby: v básni **Pět minut po náletu** (*na konci 2. verše jsme doplnili ve sbírce Achilles a želva opomenutou čárku*), **Inventura** (*něco si myslet / něco si vymyslet*), **Desdemona** (*v obláčku z cigarety / v obláčku cigarety*), **Geologie člověka** (*Člověk – / Člověk*), **Z mikrokosmu** (*čtětě! / Čtětě!*), **Křídla** (*Ale hlavně/máme sílu/přebírat hrách, / Ale hlavně/máme sílu/přebírat hrách,*), **Biologie** (*něco/skutečně/nového / něco skutečně nového*), **Přehrada** (*vyvolán je jménem / vyvolán bude jménem*), **Trápení** (*oproti verzi v Sagitálním řezu je méně interpunkčních znamének na konci řádku; zaživa / za živa*), **Pravda** (*za verš Bylo dost pozdě jsme doplnili v tisku opomenutou tečku*), **O chvění rukou** (*a ruce se trochu chvějí / a ruce se chvějí*), **Model člověka** (*a ještě dvě noci / ještě dvě noci; ve verši někdo říká hurá jsme před posledním slovem odstranili nepatřičnou čárku a za tři tečky ve verši někdo říká, ještě nikdy nebylo..., jsme ji naopak přidali*), **Diskobolos** (*vyňal zrnko písku zpod jazyka / vyňal zrnko písku zpod jazyku*), **Úspěšný mladý muž v labyrintu** (*zařval, copak nechápeš, jak se vyplácí / zařval, copak nechápeš, jak*

se rentuje), **Doma** (*A rány se hojily před očima. / A rány se jí hojily před očima.*), **Pět minut po náletu** (*na konci básně jsme doplnili ve sbírce Ono se letělo opomenutou tečku*), **Interferon** (*na stoly jako matka klade nekřtěňátko / na stoly jako matka klade neviňátko; a nádory jako dračí vejce, / přelo do hrudního koše – / a nádory jako dračí vejce přelo do hrudního koše, –; Ano, i velryba se někdy oddělí ze stáda / Ano, i velryba se někdy oddělí od stáda; to všechno se ti jenom zdá, / to všechno se ti jen zdá,*), **O původu fotbalu** (*takový docela malý / takový zcela malý*), **Půl ježka** (*...hrobů: pak přijde smrt... / ...hrobů: Pak přijde smrt...*).

Rozdíly mezi strofami lze najít oproti vydání prvnímu v básních **Trápení** (*značně odlišné strofistické dělení je ve výboru Anamnéza, následně ve výboru Sagitální řez*), **Pravda** (*odlišné strofy ve výboru Anamnéza, i tato podoba se pak značně liší od strof v Sagitálním řezu*), **Model člověka** (*jinak strofy v Anamnéze*), **Realita**, **Šaškové**, **Diskobolos**, **Stručná úvaha o teorii relativity**, **Stručná úvaha o potopě**, **Stručná úvaha o světle**, **Velrybářství**, **Oběd**, **O původu opaku**, **Rozhovor s básníkem** (*jinak strofy v Sagitálním řezu*), **Doma**, **Kašpárkův sen**, **Zpráva pro dceru předškolního věku**, **Historie světa**, **Ruka**, **Pes v lomu**, **Pět minut po náletu**, **Interferon**, **Pieta**, **O původu fotbalu**, **Půl ježka** a **Mistrovské dílo** (*jinak strofy v Ono se letělo*).

Michal Huvar

(Převzato z knihy Miroslav Hulub: *Básně. Spisy I. Carpe diem, Brumovice 2003, s. 995-1014*)

Carpe diem vydává kompletní básnické dílo Miroslava Holuba elektronicky v exkluzivní licenci. Patnáct sbírek v ucelené řadě.

Denní služba (1958) je sbírka, kterou Miroslav Holub po odmítnutí knižně debutoval. Řadí se mezi ta básnická díla, která spoluvytvářela koncept tzv. poezie všedního dne. V profesně blízkém prostředí, v nemocnicích a výzkumných laboratořích, ve vědě a vědecké terminologii autor nalézá civilní linku básnické promluvy i opodstatnění své vůle po uplatnění intelektu v poezii.

Achilles a želva (1960) je druhá sbírka básníka, která spoluvytvářela s debutem *Denní služba* a následnými sbírkami koncept tzv. poezie všedního dne, jež měla být srozumitelná širokým vrstvám. Vybírala si civilní témata. Vznikla v Čechách a na Moravě v legendárních 60. letech 20. století. Vedle Holuba byli a dodnes jsou jejími představiteli Miroslav Florian, Jiří Šotola, Karel Šiktanc a Jan Skácel. Achilles a želva vnáší oproti debutu do poezie nový prvek. A tím jsou antické metafory.

Slabikář (1961), třetí básníková sbírka, rovněž spoluvytvářela koncept tzv. poezie všedního dne, jež měla být srozumitelná širokým vrstvám. Přinesla opět civilní témata, ale jako novum zde autor odsuzuje zabraňování poznání v zájmu „pořádku“. Stálé poznávání je pro něj klíčovou otázkou mravní.

Jdi a otevři dveře (1961), čtvrtá básnická sbírka Miroslava Holuba přináší do poezie, stejně jako sbírky předchozí, „nepoetické jevy“, i když nenápadná tvořivost autorových hrdinů se snaží zlidšťovat okolní svět.

Kam teče krev (1963), pátá básnická sbírka Miroslava Holuba je ze stejného rodu jako sbírky předchozí: *Denní služba* (1958), *Achilles a želva* (1960), *Slabikář* (1961), *Jdi a otevři dveře* (1961). Jsou to stále verše střízlivé, aniž by byly nudné, intelektuální, aniž by byly intelektuálské. Odehrávají se v nemocnicích, výzkumných laboratořích, v autorovi profesně blízkém okolí.

Zcela nesoustavná zoologie (1963) – prostředí a terminologii Holubova vědeckého oboru imunologie básník povýšil na programově nesentimentální, střízlivé a o to působivější básnické vyjadřovací prostředky.

Tak zvané srdce (1964): poslední, v pořadí sedmá, z básnických sbírek, jež přinesly témata z lékařského či vědeckého prostředí, napsaná střízlivou formou, nesentimentálně a se značným intelektuálním espretem.

Ačkoli (1969), osmá sbírka Miroslava Holuba je pokládána za vrchol jeho tvorby. Kromě klasické formy básní se tu objevuje i útvar lyrické prózy, jakýsi mini-esej. Dosud poměrně optimistický tvůrce tu odhaluje prázdnotu pod povrchem věcí, často s krajní ironií, zvláště v částech reagujících drastickými, až boschovsky temnými metaforami na realitu po srpnu 1968.

Beton (1970), poslední Holubova sbírka před nuceným odmlčením, které trvalo až do roku 1981. Obrazy děsu z odlidštění světa se vyznačují také básně ze Spojených států amerických právě v této sbírce, která svědčí i o postupné univerzalizaci Holubova tvůrčího vědomí. Ztemňující se horizont jeho poezie se projevuje významovou zašifrovaností a drásavostí pohledu na konfliktnost i paradoxnost situace člověka a společnosti.

Naopak (1982), jubilejní desátá autorova sbírka začíná „stručnými úvahami“, pokračuje velkým tématem Minotaura a končí oddílem filozofických básní „o původu věcí“.

Interferon čili O divadle (1986); ve sbírce z druhé poloviny 80., obsahující i oddíl scénických básní, Miroslav Holub s patrným vlivem Vladimíra Holana, T. S. Eliota a Samuela Becketta dochází k dalšímu popření někdejší významové transparentnosti verše nebývalým zvrstvením výrazu a mnohoznačností. Proti dřívějšímu Holubovu pojetí světa jako řádu hodnot se zde prosazuje theatrum mundi zasahované chorobnými procesy, zlem, zmatečností i absurditou. Typicky holubovské ovšem zůstává osvícenské chápání umění jako účinné obrany před nepřízní reality.

Ne patrně Ne (1989), aforistické texty, někdy řazené mezi Holubovy prozaické tituly, vyšly v Klubu přátel poezie jako „malá

knížka nadávek, zákazů, odkazů apod.“, jako snaha „udělat knížku, která šetří oči a je o něčem jiném“. Je tedy souhrnem kratších próz, satirických básniček i sesbíraných nápisů z různých exotických míst světa.

Syndrom mizející plíce (1990), ponorná sbírka s oddíly Synkopy, Symptomy, Syndromy, Synapse. Autor rozvíjí filozofující esej, sytící i hlas jeho poezie. Začíná období skepse ke vědě a stále nevíle přijímat to, co „existuje“ mimo poznatelnou realitu.

Ono se letělo (1994). Kniha je autorovou životní bilancí, knihou vzpomínek na dětství a mládí. Podobně jako v *Ne patrně ne* (1989) se i zde jedná o mozaiku krátkých próz a básní, tematicky sjednocených Plzní, rodištěm Miroslava Holuba.

Narození Sisyfovo (1998), čtete zde verše Zmrtvýchvstání a Cokoli o Bohu, v nichž je připuštěna existence Boha. Poezie oscilující mezi člověkem s vědomím historické tradice a kontinuity a bytostí fascinovanou přítomným časem, „moderní“ racionalitou.

Stáhněte si naši aplikaci **Carpe Diem Online**. Budete tak mít k dispozici deluxe verze našich titulů, mnohdy doplněných o unikátní koncertní záznamy, dokumentární filmy, interview, klipy a další exkulzivní materiály, to vše v plné grafické úpravě. Děkujeme.

Miroslav Holub

Naopak

*Odpovědný redaktor Michal Huvar
Vydalo nakladatelství Carpe diem
jako svou 291. publikaci
v Brumovicích roku 2014*

Vydání první (v Carpe diem)

www.carpe.cz

*Knihy, CD, DVD a e-knihy si můžete objednat:
Carpe diem, 691 11 Brumovice 175
tel.: 737 444 221; e-mail: carpe@carpe.cz*

*Knihy pro iPad, doplněné filmy, koncertními záznamy,
rozhovory, autorským čtením, záznamy z archivů, fotogra-
fiemi a dalším bohatým multimediálním obsahem, najdete v
App Store v aplikaci **Carpe Diem Online**.*

978-80-7487-073-6 (ePub)

978-80-7487-074-3 (pdf)